

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA II

FEBRUAR - APRIL 1934

KNJ. II SV. 1-3

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA II

FEBRUAR - APRIL 1934

KNJ. II SV. 1-3

Odjek proleća

Prolećno poslepodne. Dan lep. Sunce greje kao u leto. Povetarac samo kadkad duhne i nestane ga...! Kao da nosi nečiji pozdrav — dođe, omilujete i prohuji... Sve se budi! Prolećni jek čuje se sa svake strane. Zemlja izbacuje svoje štice, čenike gore, trava se zeleni, drveće pupa, ptice cvrkuću, dan se novi rađa! — Čak i ljudi se vide, kako se šecu kao da su se probudili iz dugog zimskog sna... Spavali su!... Da, spavaju još i sad! — No, najedamput, bude se, dižu, gledaju i nastaje u njima nova želja; javlja se nova struja — zarazna bolest — ljubav...!

Šta? Ljubav? Jesam li te dobro čuo? Ljubav? Ta propast čoveka!? To veliko ništa?! Ah, ljudi čoveče! Ako si se samo zato probudio iz zimskog sna, da upoznaš nove jade, zasp! Spavaj i dalje! Jer ćeš do idućeg proleća i onako sve ovo zaboravit. Traži ćeš nešto novo. A naići ćeš na staro, ha, ha, ha! Svladaćete propast osuda! Moraćeš onda za navek zaspati! Il' je možda to bolje? Da, tako je. Zaboravit ćeš sve vaje života.

BARTUL STIPIĆ

X Novog sunca dah

Zašto nemam krila snažna, poletna. Letove bi vinuo vitko iz ravni i provirući kroz urvine u plavo čelično nebo. Vuče me tamo, čudno vuče čežnja.

Vuču me suncu, da se sit napijem na izvoru njegovih zraka.

Pronikao bi na krilima duboko u svemir, na istok života, da se okupam u bunaru snage. Vuče me tamo, čudno vuče na svojim krilima čežnja.

Volio bi se nag zavaliti u to plavo čelično nebo, slušati kako snažni vetrovi po koži mi pucaju, pletu razbarušene kose, kako se nagi mišići grče, prgavo u svojoj snazi igraju.

Čežnje u rojevima zuje, sve jače, veličanstvenije akorde zuje, po žilama mi klikću mladenačke krvi struje; osićam da sam divljak stari: buktinje nagona razvijavaju opojni vitrovi ozona puni, i one plamsaju strasno, bučno, u impulsima.

Čežnje kao da su se napile na izvoru sunčevih zraka, kao da se vraćaju čile, okupana u bunaru snage, prigrliše sve... vuku me nebu, meko pružaju milujuće ruke iz mraka moje nutrine.

Širim ruke, razvaljane nozdrve gutaju nove, čudne mirise, koji se krune iz lakog povitarca kao suze radosnice. Sve struji, drhti. Uskrsava u meni iskon, divljak, ponovo se muškarac budi.

Na ozarenom zabačenom licu strasno igra sunce slobodno od studa.

S. ZVEKANović

Sanjarka

Sjedim... i cijelo poslije podne razmišljam o Tvom imenu. Kako da Te nazovem? Tebe doduše nisam pitao za ime koje Ti se najbolje sviđa, bojim se... Sjedim i mislim, mislim i dubem sam sebe ne bih li našao ime koje će Ti biti najmilije. — Sanjarka? I upravo sam se začudio sam sebi, kako sam divno ime izmislio. Ovako ime nisu imale ni one princeze, što su toliko opjevane, ni barunice, ni grofice... Sanjarka! Zaista krasno ime. Što se u njemu skriva? To samo ja znam koji sam Te toliko promatrao i plesao. U njemu se skriva: Posebna boja i moć Tvojih očiju i fini izraz lica. Koliko sam puta samo o Tvojim očima sanjao, a da dalje šutim... One su tako crne i svijetle da me sile na dugo ponoćno sanjarenje... Pod uticajem Tvoje fine ličnosti, više puta sam i ja zanesen, rastresen i melanholičan... I mene nazivaju kojekako, jedino radi Tebe. Zar se srdimo?... Ne! Ni onda se nisam srdio, kad Ti je onaj mladić rekao: Onaj... onaj naziva Nas sanjarkom. Pa koji? pitala si znatiželjna. Rekao Ti je i Ti si se zastidjela, Ti si se zamislila... Ali kad si razmislila da Te ja tako zovem pomirila si se stim.

Pitala si ga: Zašto me tako zove? I onaj mladić bio je u neprilici. Pa... pa... tako Nas zove, a razlog samo on zna i niko drugi. O, sanjarko, da budem barem još jedanput s Tobom na plesu, da obnovim svoje nade, da ugledam vatru ljubavi Tvoje... Evo, sada sjedim cijelo poslije podne i razmišljam ne o imenu: Sanjarka, nego kada bih mogao biti sa sanjarkom!...

BLAŠKović V.

Zemlja

Boli kad me obgrle suro, jako
 Bižim u naša polja široka
 Ostajem sa zemljom sam.
 Kao da sam se udarima života sa puta mako
 Zemlja me grli, izdiše na mene svoj dah
 Mir njen me čudno miluje tiho razgoni boli
 I ne muči me strah što ću se jednom srozati u prah.
 Blažen sam u krilu zemlje, u zagrljaju s njome sam
 Kao da sam se vratio u kalež njen iz koga me davno u život proli.

Naokolo zemlja i ja sami
 Samo daleko kroz zatalasana žita
 Kao kroz bore vidikova ostavila stopala
 Vidi se naš snažni ratar kako nuka volove i hita
 Da isitni zemlju u okrilju dana.
 Postrance hrčak žito u torbice svoje jami.
 Za ledima grad, među nama groblje. Pod skakutom zeca šušti
 Zemlja ćuti, miris piri, spava sveža, zdrava. [sočna trava.
 Samoća me ljulja u san taj zdrav i sveži
 Vodi me u čudne krajeve iskona.
 Duša se razmili vidikom i maštom
 Talasa se bez trzaja ničemu je teži ...
 Mir se utemelji ko vekova vodić ...
 Zemlja spava sveža, zdrava, kroz prirodu šumori njen meki dah
 U zagrljaju njenom na čas zaboravljam boli i da ću se jednom
 [srozati u prah.
 Čudno me napaja taj mir. Zov krvi se boji srozanja zemlji
 Ta ona guta prah toliko i toliko ljudi
 Pa opet u meni lomi nespokoj
 I snagama životnim puni uzburkane grudi.

B. V.

Cemu srića

Srića je moja minula davno
 Nestala je ona, kao magla gusta,
 Izgubila se očekivanja, uvele nade
 Ostade samo uzdah i želja pusta!

Zašto da čovik živi i radi
 Čemu se nadati i boriti može?
 Kada mu duh klone i padne
 Kada mu sriću u grob polože!?

Zar da veliča stvari mrtve
 I' možda mrtvi sriću daju,
 Zašto onda ljudi teško se dile
 Zašto s mukom život ostavljaju?!

Znaju l' oni, da se mriti mora
 Znaju l' oni, da se nadat' triba,
 Da se živi i posli smrti hude
 Da se može snivat o srići s neba? ...!

PEIĆ T. M.

Sećaš li se? ...

Sećaš li se one noći kada smo se upoznali?
 Kada smo sretni bili iduć kući sami.
 Sećaš li se one noći kada smo se upoznali?

Mada moje srce uvek skoro plače,
 Na njega su počele nade na sreću da zrače.
 Sećaš li se one noći, kad je srce prestalo da plače?

Ja sam blago svio ruku na tvoj struk,
 I zanosne tvoje slušao sam pesne zvuk.
 Sećaš li se one noći kada sam obvio ti struk?

Ti pokadkad podigla bi meni lepu glavu,
 A ja sam ti milovao bujnu kosu plavu.
 Sećaš li se one noći kada sam te poljubio plavu?

I šetajuć tako u toj crnoj noći,
 Ljubljah ti usne pun beskrajne moći.
 Sećaš li se noći koja neće više doći?

I očiju tvojih sjaj opio je dušu moju,
 Sad krvvari — oplakuje sudbinu tu tešku svoju.
 Sećaš li se noći, kada si opila mi dušu moju?

I ljubav je naša ko bujica plaha
 Sve više i više uzimala maħa.
 Sećaš li se noći užarenog daha?

Svud oko nas šumilo je drveće,
 I pevalo pesmu bajnu: ljubav umret neće.
 Sećaš li se pesme, koju je šumilo drveće?

BAŠIĆ F.

Periferijsko jutro

Iskidan klepet zvona naruši zadihanu noć,
prokrklja kroz vazduh i zađe u kućerke bede;
olinjala tavanica pokazuje svoju moć,
jer kroz nju kapljice slivaju se i odmah lede.

Otsečeno stablo poleže po zemlji i tone.
Šiprag ga mami i drugog života kraj.
Metalna zvona sa praskom kroz noć rone
i slute u zimskoj mećavi veseli mesec maj.

Bludnica širi usnule oči i pilji u zidni sat.
Jutro klepetom budi... Periferija otežano diše.
U zavejanom dvorištu čuje se koraka bat;
to Huso prozeblih ruku barata metlom i briše.

Pijani trgovac se njiše i psuje sve do Boga,
pobija nosom kaldrmu i misli na puti žene.
Čistač ulica se povija viri mu kroz tralju noga,
a mlekar šiba konja i nagoni mu na usta pene.

U olinjalom kućerku zavelog deteta plač...
Prozeblo, bolesno očekuje koru hleba,
dok majka tarka ognjište i stavlja u vatru sač
u sobu se uvlači krajičak zimskoga neba.

I prosjak teško korača kao prebijen pas,
a besposlen bravar poleže po boku slame;
bledunjavi zidar se njiha kao okrunjen klas
i povija pod teretom neumitne kame.

I tako svakoga jutra klupče se novo mota
i odvlači ljude u košnice bučnoga grada,
gde iscrpljeniji od uličnog umornog skota
lutaju i traže da žive od poštenoga vada.

ZORA I. TOPALOVIĆ

Moja gluma

Kako slabo glumim u ovoj sporednoj roli,
Baš zato što mislim da sam svega žiža;
U glumi jedni drugima zadajemo boli
I nikada savesti ne zapeče griža.

Smejem se na sceni, pevam ili plačem,
 Ko što to režiser svih ljudi zahteva;
 Sa bludnicom, devicom, krstom il mačem
 I razbojnik sam često i svetac kad peva

Himnu Bogu u kog još posumnjao nije,
 Kao što ja sumnjam u sve što jeste:
 U tugu što me grli, u sunce što me grije,
 Pa čak i mrežu života koji mi ljudi spleste.

Glumim zaista baš sva moguća lica,
 A u suštini uvek ostajem isti,
 Jer je moja gluma samo tek bleđa skica
 Ili senka trkača na velikoj pisti.

Kako sam slab sada u sporednoj roli,
 A glavnu ulogu mislim sjajno bi mogao da dam;
 Zato mi ova gluma zadaje toliko boli,
 Gluma, u kojoj se krije moj život sam...

IVAN A. JERKOV

U kafani

U oblaku dima
 Za stolovima
 Blijeda lica
 Noćnih
 Pijanica.

Mutne su im oči,
 Kelner toči,
 Cigani
 Pjani,
 A violina
 Bolno cvili:
 Himan
 Vina!

I cijele noći
 Dok se plete
 Dim od cigarete
 I dok srce cvili,
 Za život muke

*Nesreće i zala
Sebe i svoju dušu
Su zapili!*

*Al' ipak snuju
Sunčane
Dane,
I kule pune i srebra i zlata,
Dok duša plače
Sve jače i jače,
Da se digne iz tame
I blata!*

ANTE A. JAKŠIĆ

Sudba

*Gledao sam mrtvo granje
Kako se privija i lomi,
Al' se opet stablu vraća
Naglo, kao da ga neko goni!*

*Vidio sam kako ptice jure
Kako lete od drveta do drveta,
Pa opet se svome gnjizdu
Vraćaju iz nepovrata.*

*I vidih sina gdi oca napusti
Ne tribamu ni rodenu mati,
Luta jadan od nemila do nedraga
Otiš'o je, da se ne povrati!*

*Pa se pitah sam u sebi
Zašto razum čovik ima,
Kada s njime zborit nezna
Čineć tako, kao da ga nema.*

*Al' ne dobih odgovora
Niti kakva znaka kleta,
No doznadoh, da je uzrok
Svemu ovom sudba smeta!*

Mojoj duši

Zašto si tužna u ovom veselju
sred parka divna i cvjetna?
Zašto nisi i Ti kao draga tvoja
zadovoljna, neprestano sretna?

Gledaj! ... u parku cvrkut vrabaca
golub se s golubicom ljubi!
A tebe ne može blistava bašča
iz sjete, boli da probudi? ...

Pogledaj stabla! Cvjetaju divno
ta oni za ništa ne znaju!
A ti se kupaš i grcaš bijedno
u svome neizmjernom vaju.

Pogledaj dragu, djevojku krasnu
oh, ona uvijek misli na te!
I još njene grudi, lice, usnice
ko cvijeće na njoj sve cvate! ...

Zašto si trošna u ovom veselju
sred parka divna i cvjetna?
Zašto nisi i ti kao draga tvoja
zadovoljna, neprestano sretna? ...

BLAŠKO H. VOJNIC

Trzaji

I.

Često grcam.

Pa i kad me srića pohodi al' ritko
Iz prikrajka mumla njome pritisnut plač.

Volio bi se smijati, groktavo, zdravo,
Ali bolovi po srcu grotesknim kretima skaču,
Kidaju prodore, otvaraju prilaz svačijem plaču;
Grabe ga kandžama, udaraju, vuku
Silom ga nose pod udar teškom zardalom maču ...
Mene kad ne siče taj mač, na srce mi tud-tad pada plač ..
... I sudbina siče, rda na maču škripi
U dubini se krikovi slažu, vrlo često slažu
Kao da svaki bol stari na maču zardalom dipi
Krik svoj pokloni meni, tražeći svom oqsi sudbinu blažu.

Hoću, dao bi im ... ali grcam uzalud.
 Uzalud! uzalud! to me muči:
 Po orgiji bola, duša kad ostane sama
 Razvije se pusta, crna mrzla tama
 I zašište plami posmrtničke luči
 Nad dvorima nada što ciče beznadno: uzalud, uzalud.
 To me muči, do ludila muči ... nade su beznadno svile svoje
 [ruke ...

Kada po saznanju gledam
 Minulih bolova gnjile znojne stope
 Buntovno zaželim dvi titanske šake
 Da njima prodrmam to priteško nebo
 I zapitam tvorca zašto se od ljudi u visine klete, nedostižne pope.

A ja bi se volio smijati groktavo, zdravo,
 Osićati šumorenje očekivanja mlade krvi;
 Dok jedna ruka seže za stručkom užitka
 Slušati sa lakoćom kako druga bolova snop mrvli.

II.

Volio bi se radovati srići bez bojazni prolaznosti
 Ne pitati ništa, imati vire, ritko čuti plača ...

Al pitanje čami
 Zaborav nadbije i cinično krešti u zloslutnoj tami:
 Zašto, a zašto? ...
 Zašto kad očajanje kivno se zavali
 U širinu duše posli gorkih muka dugotrajnog pira
 Zašto baš onda, na zgarištu htenja, poleta i cilja
 Od krpa se rada i napuklih žica mukla moja lira?
 Radosnog li dana sudenog rodenja?!

Da mi je stvoriti sebi liru
 Miris bi razvezo po cvitnom okviru
 Zlatne zrake sunca bile zvučne žice
 Upletene vitko u mlazeve krvi.
 Pokatkad od sriće kad bi glasnik stigao mi prvi
 Iz dubine gromki jeknuo bi glas
 Brujeći kroz žice poletio odjek
 Milovao trave, ljubio šumarke
 Pridvodio lice, razdragao talas.

Da mi je stvoriti tu liru, oglasiti žice
 Rodio bi žive čovikove snove . . .
 Želja je to luda.
 Nemam ja tu liru, nit joj glasim žice.
 Drvo rađa što godina nosi:
 Lira zrca moja srca skrito lice,
 A ono se trza, često trza od pustog grcanja.

B. V.

Na suncu

Iz mračne sobe izašo sam i ja
 Na sunce da se ugrijem od studi,
 Proljeće stiglo sa cvijećem što prija
 Umornoj duši, osvježuje grudi.

Radost mi srce oblijeće čista
 Dok gledam djecu radosnu, rumenu,
 Breskvu u vrtu što zanosom lista,
 U zlatno ruho suncem odjevenu . . .

I ko da neko sa mog srca skida
 Preteško breme, ja osjećam kako
 Dok mirno stojim do vrtnoga zida,
 Od neke sreće sam bih se zaplako . . .

I gledam samo nekud u daljinu,
 Kao da sve mi ovo jasno nije,
 A sunce mekom i umilnom rukom
 Draška mi grudi, nove nade grije!

ANTE A. JAKŠIĆ

Zašto . . .

Zašto Sunce tako lipo sija
 Zašto katkad tako naglo zađe
 Zašto tama, tuga i bol tako dugo traje
 Zašto Sunce, zašto tako zađe?

Zašto ljubim, kad ljubavi nema,
 Zašto tražim, više, neg što život daje,
 Zašto lutam, po čarobnim dvorima
 Zašto maštu Bog čoviku daje?

*Zašto nisam kao malen umro,
Zašto patnje, boli, kada ljubim tako,
Zašto oči Njene u snu sjaje blago,
Zašto, zašto Nju ja ljubim jako?*

R. PARČETIĆ.

Pravi ideal

Bio je voz već daleko poodmakao, ali je on još uvijek vidio kao kroz neku gustu maglu, lik jedne divojke, koji se diže iz zemlje kao neki kip s uzdignutim rukom i kao da govori: „Nemoj me zaboraviti ni u ratu, Stipe moj, piši mi!“ U tim mislima je prolazilo vrijeme, te on nije ni opazio kudan prolaze, ni šta drugi rade. On nije obraćao pažnju na svoje vojne drugove u vagonu, koji su valda želeći da zaborave težak položaj u koji će zamalo dospiti, pivali i veselili se, kao da ne idu u rat, nego na kaku veliku svečanost. Njemu nije čak ni to smetalo, što se je jedan od sudrugova na njegov račun šalio, dok su se ostali privijali od smijeha slušajući šaljivdžiju, kako bocka ćutljivog Stipu. On se je povukao u jedan ćošak od vagona metnio doli svoj kufer i sio na njega, te ponavljajući sasvim nesvesno riči, koje su mu se urizale u mozak na rastanku od svoje drage, izvadi svoju malu lulu i pripali pe. Tako je on cijelog puta pušeci i razmišljajući, ćutio i niko ga nije mogao na razgovor navesti, ma da su to mnogi na razne načine pokušavali. Ali je on na sva pitanja i na sva podrugivanja ostao neumoljiv.

Stigoše na misto, gdi su morali svi izaći iz vagona i produžiti dalje pišice. Opet je tu bilo buke i vike, mnogi se bunio za ono, ovo, ali Stipe je samo ćutio i ćutio. Njemu je sve bilo dobro. Ništa mu nije bilo teško. — Stigli su na front. Tu se odmah raspodele i dodile raznim komandama. Ali sad više niko nije mrgudao, svaki je nabrao čelo i ozbiljno shvatio gdi se nalazi. Rat je. Vatra sa svih strana. Puca se u ubija, kao da su ljudi one krvoločne životinje. Bez milosrđa. Bez i jedne pomisli, da poginuli čovik možda ostavlja za sobom bolesnu majku, nejaku dičicu sa ženom, koja vapiju za koricom kruha i za toplim ognjištem. Ne! Tu se ne misli na to. Tu se gleda ko može koga pre ubiti i kad se vidi da je neprijatelju krv procurila, onda je svaki zadovoljan. Ponosit je. Ubio je mnogo. Pa kako i ne bi za to je dobio i odlikovanje. Odlikovan je — za prolivenu krv! Ali rat je rat! I to je veći junak, taj je hrabriji, ko je postigao da načini više grobova oko sebe od neprijateljskih telesa!

No Stipe je o tome drugačije rasuđivao. Njemu je bilo teško da ubije čovika, kojega nikad ni vidio nije, ni kriva, ni dužna. On je uvijek nastojao da izbigne taj slučaj i ubijao je samo onda, kad je bio primoran na to. Ali u ratu se ne cini ona poslovice: „Ko tebe kamenom, ti njega hlebom!“ Jer je i sam Stipe služeći se tom poslovicom zlo prošao. Jedne noći bude određen on sa još nekoliko vojnika da pođe u izvidnicu. Išli su oni, išli sve bliže neprijateljskom logoru. Kad najedamput iskrсне oko desetak neprijateljskih vojnika pred njima. Njegovi vojnici odmah za puške da će pripucati, ali im on zapovidi, da ne pucaju, nego da se pokušaju povući. Ali 'oćeš! Neprijatelj ih opkoli i zarobi. Tako Stipe nakon četiri mjeseca vojevanja padne u neprijateljske ruke. Vrlo je dobro znao da se sad kao zarobljenik ne može više nikom javiti. Niti svojima kući, a ni svojoj dragoj Mariji. A pošto ona ne zna gdi je on neće mu moći ni ona pisati. I tako su mu dani u zarobljeništvu prolazili monotoni i dosadni. Još posljednje pismo što je na frontu dobio od Marije to mu je bilo u životu i često se znao povući tamo gdi ga niko ne bi vidio i obasuo bi poljupcima taj zgužvani list. Tako je i danas, kad već leži zarobljen dva mjeseca, izvadio iz nidara pismo i gutao slova što su proistekla iz ruke njegove mile i drage Marije. Čitao je:

Dragi moj Stipe!

Primila sam tvoje pismo i razumila da si živ i zdrav, pa sam i ja odmah malo veselija. Ja idem svaki dan u crkvu i molim se Bogu, za srićan tvoj povratak. Malo sam ko načula, da rat neće dugo trajati, pa sad svaki dan čekam da ćeš jednog dana mi osvanuti.

Ljubi te tvoja virna do smrti drugarica— Marija.

Koliko je puta on, otkako je zarobljen čitao ovo pismo! Ali i sad, kad ga je pročitao, dugo je još gledao prida se, zamišljeno i isprikidano, kao čovik kome je duša na jeziku, izgovarao: „... Rat ... neće ... trajat ... tvoja ... drugarica ., , Marija , , , Te kad se trgnuo iz misli izgledao je nešto veseliji. Kao da je ovo pismo sad došlo i donelo novih vesti, za čudo osićeo se okrep-ljenim. Pa da, potpuno je i razumljivo, jer kad nije mogao da joj piše, niti je od nje primao ikakovo pismo, za njega je ovo bilo kao nezamenjiva hrana i zato je on čuvao to pismo kao svoj rođeni život. Dani su mu teško prolazili. Noći bile duge, te da nije bile — nje — on bi davno svršio sa životom. Želio je opet da može otići na front, da i on nađe neko zadovoljstvo u ubi- janju nevinih. Nije prošlo mnogo vremena, kad ih sve poslaše na front i tako se Stipi ispuni želja. Ali to nije bilo sve. Njega je obradovala vist, koja se proširila, među vojnicima, da će ova navala biti posljednja i da će se rat svršiti, te kažu za to su njih

poslali na front, pa koji pogine, pogine, a koji ne, nek se vrati posli kući. On je bio veseo. Za cilog vojevanja nije se osiċao tako zadovoljan. U duši je već bio kod kuće. Vidio je sve: kako je otišo kod Marije, kako su se vinċali i... i... tu se je sam sebi nasmijo. Bio je prisrićan. On je tako bio uviren u svoju sudbinu, da ni jedan jedini put nije pomislio da će možda poginuti. Da nije kod kuće u sobi nego na bojištu. Ne, on nije na to mislio! On je snovao zlatne snove. Pa je tako i odluċio da ni ne piše Mariji. Istina da bi joj želio mnogo štošta kazati, a od nje bi volio što god ċuti, ali neće joj pisati. Svršiće se rat, on će otići pa će je iznenaditi. Tako je Stipe mislio, za dana, ali noć drugo nosi.

Rat je meĊutim i dalje tekao, svojim krvavim tokom. Krv se lila na sve strane. Rušilo se i palilo sve na ċega se naišlo. Ćak je i Stipe nauċio da ubija i kolje nedužne ljude, jer je vidio, ako neće on njih, da će pasti kao žrtva drugoga. Tako su prolazili dani, nedilje, pa i miseci, a on nikad Mariji ne napisao ni riċi; sve računajuć, da će pucnjava pristati, danas, pa sutra, pa kroz nikoliko dana. Ali je rat i dalje plamtio. I Stipe se konaċno odluċi da napiše jedno pismo. I baš kad je htio da ga završi, završila truba uzbunu, jer je neprijatelj otvorio paljbu i izvršiće prepad. Brže bolje se svi spakuju i počnu se povlačiti. No neprijatelj ih opkoli, navali svim silama i zarobi ih. Tako Stipe dospije po drugi put u zarobljeništvo. Htede on da pošalje sad pismo koje je napisao, ali mu ne dopuštahu. I on zapade u teške brige. Drhtao je od pomisli, da će rat trajati još dvi tri godine, niko neće znati kazati di je on, netko će možda slagati da je on i poginuo, pa ako Mariji to dokažu, on joj ne može pisati, ah... jao — onda, onda, ako pomisli da sam mrtav, ona će se... udati...

(Nastaviće se).

Marko Peić.

Bogati prosjaci

* * *

Stipe je beskrajno umoran, kao da su ga na smrt izmlatili, došao kući u obićno vreme, kad je i drugi put dolazio iz škole. Išao je tupo, tek prid vratima se zaustavi, ċudno strese kao da se otimlje od živċane rastrojenosti i poče za sebe klimati glavom. „Tako je, tako je“, govorilo je teško klimanje glave, koje je bilo nastavak misli.

Naglo se odluċno ispravi, uredi svoje odilo i sa usiljenom ravnodušnošću stupi u sobu. U sobi mlaka tišina, odiše zagušenošću. On se iznenadi, naturena ravnodužnost mu spade s lica.

Pride polako krevetu. Mater je mirno spavala, duboko disanje je ispunilo kut u kojem je bio krevet, na licu joj blažene crte kao da u čemu tiho uživa. Te blažene crte ga za čas obujmiše milinom. Take crte ima mater kad iz prikrajka gleda sriću svoje dice. Gledao je jedno vrime sa prazninom u duši, slobodan od svake misli, u očima sa njom. Tiho se nagne i lako joj poljubi kose, tako lako kako nikad nije, zatim je ponovo gledao i dugo gledao.

Dugo mu je bilo dobro sa prazninom u duši, kad ga ponovo obuzeše misli. Materi je bolje, vidio je to jasno. Davno je to bilo kad je ona i jedan kratak sat spavala, a i to je bilo kratko, iskidano disanje kao da je ukradeno. Sad ona tiho, duboko nadima grudi, po licu joj kao da slaba rumen poigrava. Sine mu u glavi misao, kako je ova velika dobit njegovog života sad okrnjena: ponovo je iskršlo prijepodne prid njim u svoj strahoti. Kako bi to sad lipo bilo, da se ovo nije desilo. Kako bi radost bila potpuna, kad bi ovako mater našao. Lakše mu je bilo i sada što je mater tako našao, ali šta će mu ona reći kad sazna; da li će imati snage da mu išta kaže? Možda će ga samo tupo gledati, nemoćna da s njega skine oka i u toj tuposti ponovo se združiti sa bolom, možda nerazdvojno?!

I on je sad ostao tup, nemoćan da zaboravi. Volio bi da sve zbriše, da ne vodi brigu ničemu, kao oni masni, iskidani, neotesani, veseli ulični klipani, koji kupe i sa bezbrižnošću puše pikavce. Srićni uličari koji su grubi nehajni klipani i ne osičaju da su sirotinja sve dok ne zapate porodicu ili prvi zločin. Po sirotinji je bio njima bliz, sad je žalio što nije tako neotesan, što ima vrlo oštru moć spoznaje. Nije mu bilo za njega, da je on sam, možda bi se i dao u te bezbrižne vandrovače, ali on je sin jedini i nada matere. Naglo mu se javila misao, kako bi to dobro bilo, kad bi mater ovako u snu, tiho bez boli, sa srićnim crtama na licu nestala u vičnost. Kad bi on umro, nju bi mučila žalost do smrti, ali on bi znao da bi njezin nestanak za nju bio spas od mnogih teških dana i žalost bi mu bila tiha.

Mater je još uvik spavala. On je iz jedne teške misli pao u naručaj drugoj i uvik na kraju vidio da je sve to njegovo pogadanje sa sudbinom uzalud. Našao se najedared prid slikom sv. Stipana i odmah mu iskrzne prid očima kako ga je jutros počelo mučiti kad je došao do praga i slike. Stane prid sliku prvog mučenika, obori oči i poče s njim razgovor. Htio ga je tužiti, kriviti za ovo danas, ali se ipak pribojavao da ga uvridi. Namršti čelo više skupljenih obrva, poče nesvisno listati po knjigama što je još imao u rukama, kao da u njima što traži i reče slici: „Sv. Stipane, zašto si me hrabrio?“ Da si rekao:

„Ostani, tribaš materi!“ ja bi te poslušao, upravo bi me ti pomogao u neodlučnosti... Sve ovo ne bi bilo... A sad?“ ogorčeno zapita na kraju i pogleda na sliku u očima sa punim odgovorom. Slika je ćutala. Ukočene oči mučenikove su stalno gledale prema nebu, a usta nisu davala glasa ma koliko Stipe pitao. „Ćutiš je li?“ skoro podrugljivo, kao da ga je uhvatio u krivnji uzvikne Stipe, kad posli dužeg vrimenta onaj nije popustio od svoje ukočenosti. „Hoćeš da kažeš da nisam to tribao učiniti? Dobro, a zar sam ja to htio? buntovnički očajno stisne šake i izdreci oči na sliku kao da je ona pozvana da na sve odgovori i snosi odgovornost za sve igre sudbine. „Zašto sam učinio — a zašto su me natirali. Kaži, zar se dalje moglo trpiti? Nije sva veličina u tome da se trpi, da smo mučenici — ne misli sv. Stipane, ja tebe štujem — bez ijedne riči, glupo misleći da to mora biti, nego se triba boriti. Trpim, ali sam pokazao da i ja imam svoju rič, da se neće potsmijavati mojim mukama!“ Mrkosno, odvažno raširi oči i čisto obuhvati pogledom sveca, da bi ga sebi okrenuo, zatim tiho, ali sa pritiskom lupi nogom: „Ipak ne žalim što sam to učinio. Želio bi da se to ni skim ne desi, ne radujem se ni što je samnom, ali kad su na mene to natovarili žalio bi da nisam svoje rekao. Platilo sam svoje a i ti si sv. Stipane, ali i oni će... Ćutanja i muka je bilo dosta. Izazvaše me, ali sam i pokazao. Nove muke su tu, ali ništa ne gubim: za istinu se i onako samo prosjaci bacaju, samo se oni bore za nju, jer znaju da se tu, skoro uvik gubi, a oni nemaju šta izgubiti. Mi možemo samo dobiti — možda po mukama plemenitosti duše. Kaži sv. Stipane ne laži“, počne ga sad priklinjati da dila s njim mišljenje, „kaži, zar nije meni počinjena nepravda? Zar sam mogao trpiti, da mu ne odvratim? Da sv. Stipane, ta mi nemamo ništa, pa ako nam i to malo iluzije o pravdi i jednakosti otmu i utuku, u očaju moramo gristi. Zar ne misliš tako mučeniče?“ zapita ga još sa puno vire i očekivanja, sa toliko vire, da je bio siguran da će slika potvrdno odgovoriti. Uzalud mu vire, izgleda slika nije bila u raspoloženju kao jutros.

Stojao je, još dugo u očekivanju, ali ništa od mučenika. „Danas sa mnom niko neće prijateljsku rič da podili zato što sam smio podići ruku na onog koji me je htio smrviti na pravdi božijoj“, snuždi se Stipe naposlitku i skoro zaplače od bisnog očaja. Stari sat na zidu zakrešti kao kaka babetina, zatim polako, dostojanstveno naglašavajući svaki otkucaj izbije tri, još jedanput zakrešti i na kraju zakrklja kao da se što slomilo u njemu, pa stane. Stipu to malo razbudi. Sat je stao, primeti on u sebi i odmah se rodi odluka u njemu, da ga ponova navuče. I to je rad, a on je već navikao da mu rad prikrije brige za koje vrime ili ih potpuno rasprši. Ta misao ga svega obuze —

htio je svojom voljom da se otarasi misli. Uzdane kao da sve terete želi sbrisati sa sebe, pogleda još jedared na sliku skoro prkosno i pride satu. Poče ga navlačiti, ali ga u tom zaustavi lak, beskrajno lak uzdah koji je dolazio od materinog kreveta. U svom nastojanju da radom zabašuri misli, zaboravio je na tišinu. Uzdah prema grubom grebanju ključa u satu bio je nežan, pahuljast kao da potiče od blažene duše zdrave djece, kad se bude posli lakih snova.

Stipe se zaustavi u kretu i učini rukom kao da želi kome zapušiti usta. Kroz krevet je prošao drhtaj kao da se ko oteže. On se sav i nehotice zgurio kod sata, kao da se želi sakriti — krivio je sebe zbog buke. Mater se polako diže u krevetu, prvo se blaženo čudila čemu, kao da se pita odakle ovo prijatno osiće, zatim se naglo obznani i razumi odakle sve to dolazi i drugu čistu, razbudenu misao odmah izgovori blago: „Stipe sine, jesi li tu?“ U glasu joj je bilo one slabosti i obazrivosti bolesnika, kome je bolje, pa još i govori beskrajno nežno od bojazni da se i u govoru neće prisiliti. Nabolovano tilo i blagi glas, sve je to titralo nikom finom nežnošću.

Stipe ne odgovori odmah. Naglo se siti opet svega i pojavi mu se misao da se ne javi, ali odmah uvidi da će ga mater odmah spaziti i u njegovo ćutanje posumnjati. Pride polako i javi se: „Tu sam mama“. Mater je bila sveža, kao da joj već danima ide na bolje. Stipi je izgledalo to čudesno. „Oh sine“, privuče ona Stipu sebi sa nikom radošću u očima punim nade. „Koje je vrime?“ siti se naglo i pogleda na sat ni ne čekajući da sin odgovori. „Već tri prošlo?! Ovako još nisam spavala. Sinko, čudno, kad čovik posli mnogih besanih noći jedared slatko u miru spava osiće se kao novoroden.“ Sin je samo ćutao. Bojao se da će ga glas izdati ako progovori. Jedan tren i mater počuta, ogleda se kao da još nije sasvim budna i pogled joj pade na ono mjesto, gdi je noćas onu svitlost vidila. Oči joj se tu zaustave, čudno se rašire kao da i sad vide ono svitlo lice i ona jače privuče sina i zanešenjačkim šapatom počne: „Stipe sine, noćas sam snila veliki san, što sam u snu vidila bilo je lipo, tako lipo“ ... Naglo prikine, kao da se pristrašila ili jako zamislila i naposlitku bojazno, isprikidano kao da je u kakvoj misterioznoj tami prošapće: „Da li je to uopšte bio san, ili“ ... Ta pomisao je splete i ona se odmah otrgne od njenih strahota neizvisnosti i ne skidajući pogleda sa onog mjesto, počne sinu pripovidati tim tajanstvenim zanešenjačkim šapatom, kako je soba rasla, kako je on rastao za njom i kako mu naposlitku od silne visine i svitlosti nije mogla lice ugledati. „I onda mi je postalo tako lako, ne znam reći kako lako“ ... razneži ona svoj šapat skoro do ushićenog dahtanja.

Sin je slušao nju, sve se više uz mater priljubljavao; nije se smio otisnuti, ni pomaći jer se bojao i otkucaja srca. Marga je još uvijek uživala u viziji noći i gledala tamo kao da joj sin i sad raste, a on je podrhtavao kao da mu se neki hladni znoj cidi sa unutarnje strane kože. Mater ni slutnje nije imala kako utisak je imao njezin san. Sinu je strašno jasno uskrslo današnje dilo kao mirilo za san. Uporedio je sebe i vidio kako se ionako skromna soba smanjuje s časa na čas, on se još brže smanjuje u njoj, smanjuje i smanjuje i naposlitku soba postaje kao školjava glavica kupusa i on stade sebe tražiti po zabitim čoškovima te sobice. Stipe ubi i pomisao da mater kaže što je danas bilo i obuze ga strah da ne dođe ko od škole da joj javi. Vidio je tu grozotu kako pada iz te velike visine u kojoj ga je vidila.

Ona je još uvijek pripovidala kao u polusnu, ali najedared kao da se dositila one strašne bojazni od ovog dana, smrkne joj se lice i užurbano bez uvoda zapita: „A kako je danas bilo u školi?“ Stipu kao da kamen pogodi u glavu. Zine na mater, ne mogade opalu bradu dići, a iz očiju mu zasjapi duboka bojazan, zatim široka zabuna, koja mu je prikrila sve misli. Mater na sriću ne razumi tu zabunu. Za sebe se radosno iznenadi, očekivala je, slutila da će joj na ovo pitanje sin reći što užasno, a ono evo, iz očiju mu lije zabuna, kao da su ga u jako važnom razgovoru iznenadili pitanjem o kakvoj trici. Margi je Stipe sad izgledao kao njen jedan poslodavac graditelj, koji je jednom prilikom govorio o njegovom najvećem dilu sa jednim kolegom koji je bio poznat zbog svojih mušica, i taj ga usrid najvećeg njegovog oduševljena iznenada zapitao: „Jelte gospodine kolega, kad ste posljednji put prali noge?“ Stipe joj je izgledao isto onako zabezeknut kao njen poslodavac graditelj.

Ona se zbuni što je sa ovim pitanjem tako iznenadila sina, zato se požuri da ga zabašuri: „Da, da“, nastavi, „samo da mama ozdravi, mama bi opet radila... možda bi kadgod vratila našim siromašnim komšijama koji tanjirić čorbe što su doneli... i oni nemaju... bog ih sačuvao ovake bolesti... Ti ne bi morao ići... svaki dan bi učio... ne bi morao po salašima“... Htela je govoriti o tim strahotama, što ona sluti o njegovim lutanjima po salašima, ali uvidi da to ne smi doticati. I sinu bi lakše kad je vidio da mater neće o tome govoriti, a bi mu teže slušati sanje o budućnosti.

* * *

Margi je zaista bivalo svakim danom sve bolje. To bi se reklo: čisto si mogao viditi kako joj se zdravlje koračak po koračak vraća. Stipe se još nije odlučio, da kaže istinu. Svako jutro je spremio svoje knjige kao i obično i odlazio od kuće. Marga je mislila da je on u školi, on joj je i pripovidao kako je koji dan prošao u školi, kad bi ga zapitala, ali je uvijek baš onda našao važnijeg posla. On je čitavo prijepodne jurio kojikuda, tražio. O tome nije govorio njoj.

Kroz nekoliko dana, jedno veče bane kući sa rukama punim životnim namirnicama, na čijoj spoljašnosti se vidilo da su kupljene. Marga se začudila. On je postavio sve to na sto, zatim izišao. U prolazu je oborenih očiju procidio: — Nabavio sam. To je značilo da više nema onog lutanja po salašima. Marga nije smijela ništa pitati, bojala se da dozna otkuda sve ovo. Primetila je otkako joj ide zdravlje na bolje da joj se sin čudno ponaša. Posli ovog večera kad je priviput doneo hranu, donosio je i dalje i odlazio i svako poslipodne. Dok se ona nije sasvim pridigla, brižno joj je spremio sve što treba, zatim je samo toliko rekao: — 'Ja idem. Uveče kad je dolazio uvijek je čudno motrio po vazduhu kao da mu dušu štogod pritišće, kao da bi želio što reći, a ne smi. Marga je sve to vidila, ali i ona je tako skretala pogledom kao on, jer je i na njenoj duši čamilo kao teret pitanje, šta je Stipi, a nije ga smila obznaniti.

Naposlitku je došao dan kad Marga pođe u rad. Stara snaga joj se vratila, nije bilo više bojazni da će se bolest povratiti. Marga je ponovo zaradivala, bila vesela što su se oprostili onih strašnih dana. Stipi je isto postajalo lakše, vrime ga je priviklo na ono što jeste. Sada je večerom mater donosila sve što treba u kući i kuvala večeru i spremala sve i za idući dan. On nije znao šta će sad sa novcem što mu je ostao, a koji je prije davao za hranu. Nije već podnašao ni misao odugovlačenja. Nov život ga učvrstio, osiacao se jak čovik, odlučan. I jednog prolitnjeg večera je pala čvrsta odluka, koja nije trpila drhtanja, a bila puna muške ozbiljnosti. Znao je da će mater ionako saznati od drugog, a to bi za njega bio stid. Dosad je čutao zbog njenog zdravlja, ali sad mora sve objasniti i ono „nabavio sam“ i „idem“, jer je on osiacao ono u duši matere prikriveno pitanje.

Rano je došao tog večera kući i kao obično prid važan dogadaj, kako je od matere naučio, pomoli se sv. Stipanu mučeniku i gde, ovaj sad progovori i nepitan: „Čudna je to igra“, diže on prst opominjući, „al na njoj možeš mnogo i da prominiš“... Uskoro je došla i Marga iz rada. Malo se začudila kad je sina našla kod kuće. On je u ovo doba šetao na vazduhu, otkad su se prilike popravile. „Šta ti nisi sinko, danas u šetnji?“ zapita ga ona. „Ne mammo“, otegne Stipe iz duboka, a u glasu mu se vidilo

da na drugo misli, „danas nemam volje“. Marga je ositila ono krzmanje u glasu, ali zato nije istraživala no reče: „Kako ti je volja dragi sinko“, i odmah se lati kuvanja. Obično su večerom razgovarali kao dva dobra prijatelja, Stipe je sada u najdaljem kutu sobe sidio i čudno motrio svaki kret matere. Zbog štednje u sumraku koji se prilivao već u mrak, nisu još zapalili svitlo. Marga je kuvala uz svitlost vatre sa ognjišta. Sin je posmatrao iz mraka očima mačka u lovu. Gledao joj je svaki kret i birao kad bi bilo najbolje da počne. Ona je polako počela osićeati neobičnu tišinu i njegov pogled iz mraka. Učini joj se čudno. njegovo vladanje i pokušavala je da ga ukradenim pogledom posmatra, ali joj on uhvati prvi taki pogled. Ona zastade kao da je u krađi uhvaćena. Pogled joj je on držao. Nije znala kako da se izvuče iz neprilike, no ga zbunjeno oslovi: „Sinko Stipe, šta ti večeras čutiš?“ Njegov pogled je bio čudno staložen sad kad se upleo u njen i nije trenuo, niti se tilom maknuo ni kad je počeo govoriti. „Mama, vi odavno želite od mene pitati što“, reče tiho odlučno. Marga nije mogla progovoriti ni riči i time potvrdila da joj je otkrio dušu u punoj jasnoći. Njegov staložen pogled posta još čvršći u odluci da objasni to pitanje. „Mama, ja sam našao službu“, reče opet odlučno, mirno. „Našao službu?!“ usklikne sad Marga iz one nepomičnosti i kroz glavu joj proletiše sve slike čudnog držanja Stipinog i naglo se zgrozi od slutnje da je sin njen prošao ogromne patnje od nje skrivene. Ta groza je za čas smoždi i kad je promucala: „Ali Stipe sine . . .“ u očima joj je bilo toliko strašne nemoći i strave za sina, da onaj na čas zatrepta očima i pogleda u ognjište i brzo nastavi da ga mater ne bi smela: „Da mama slatka, nemojte se plašiti, našao sam službu!“ „Kaku službu?“ . . . sa onom stravom neizvisnosti promuca opet Marga. On brzo nastavi: „Nisam vam smio reći dok niste ozdravili, ja sam onog dana, znate onog“ . . . zaplete mu se jezik od sićanja. „Onog . . . onog“ . . . grozno razumi i Marga kojeg joj sin misli i počne bez daha zivati od slutnje. Stipe se poboja da će ga zbuniti, zato odlučno i brzo izbacila: „Da, onog dana sam isključen iz škole“ . . . Na prsima mu bi lakše što je to izrekao, nije smio mater pogledati.

Marga se skamenila. Na licu joj se crte zgužvaše, usta se grće kao da bi strašno viknula, kao da želi kome viknuti da mu smrtna opasnost priti. Zelila je jauknuti, da bi joj oko sreća postalo lakše, potrčati, zagrliti sina . . . nije se mogla maknuti. Sin je osićeao, ali nije smio pogledati. Jedan čas kasnije ona diže ruku, poklopac što je bio u njoj pade u čorbu. Privučee polako počelu, a kad je otrešla, ognjište snažno zastenja i zavrči od znoja koji se pario. „Sveta Marijo, i svi sveci“ . . . beskrajno tiho i sa stravom izusti naposlitku. Zatim se naglo zatrese i kako je

dosad bila skamenjena, tako joj sad poleti bujica riči na usta, ali se sad i Stipe požuri i ne dade zbuniti, no poče: „Onog dana sam isključen odud za sva vrimena, mogu u drugu školu... Istina, odustao je da me policiji daju, odrekao se“... Marga pritrne kad je čula za policiju, zato se on požuri i isprikidano ispriča sve od početka do kraja. Ona ga je slušala zapanjeno, duševna stanja su joj se čudno minjala kako je on pričao. Večera je iskipila na ognjištu, strašnu paru je širila po sobi, ali oni to nisu osiđali. Stipe je sad samo gledao u osvitljeno ognjište i sipao sve događaje, sve objašnjavao što je njegovu i njenu dušu peklo. Ona je sve to gutala. „Jest mama moja“, završi on naposlitku sav umoran, „dalje nisam htio kriti“. Zatim muškarački blago diže joj pogled i pristupi: „Nemojte se slatka mama ljutiti na mene što sam vam to pričinio, ali nisam dalje mogao. Pored svega onoga... onoliko truda, on mi je rekao da ne vridim ništa, da mi ostajemo vičito tupi... a oni budelari... Morao sam mamu“, braneći se reče još kad mu Marga ne reče ništa.

Ona nije ni gledala na njega. On podiže pogled da jasnije vidi šta je s njom i rič mu tad stane u grlu. Marga je stojala ognjištu leđima, vatra joj je obasjavala samo leđa: stražnje ivice lica. Tim veća tama se rasprostrla po srcu lica, koje je sad titralo u jednoj čudnoj, zanešenjačkoj i tvrdoj odlučnosti. Bilo je to lice iziata duše koja je tumarala kroz mnoga teška pitanja i naglo izvukla iz njih svetu, prostu istinu. Oči su bile uperene kudgod više Stipine glave, ozarene božanstvenom duhovnom vatrom otkrovenja. Te oči su se uvratile u dušu Stipe kao dve tanke burgije, oštro se vrtile, vrtile i sve više ulazile kroz oči u dubinu duše, razorile je i on nije mogao jedan tren ništa.

Naglo se okrene zatim i pogleda kuda plovi taj svitli pogled njegove matere. Bolno se iznenadio. Pogled je lebdio na onom mistu gdi je ono svitlo lice pribivalo. On sav protrne. Krivo je razumio. Sad se on sav smoždi, mislio je da ga mater nije razumila, nemoćno razmahne rukama i jedva čujno
 „Eto, te noći vas je ono svitlo lice privarilo. Ja sam sićušan, treba me tražiti među grudvama po zemlji“... Marga na ove skoro skoči dušom u nutrini tila, tako se naglo ocrtala na joj nika čudna jačina. Pogleda tim pogledom punim snage i admireno svaku rič posebno reče: „Nije tako sinko, ono ne laže“. Dah joj je udarao sinu u lice. Glas je bio čudan, da siče, a u njemu drhtala nika neobična radost koja se samo pri pobedi duhovnog nad fizičkim bolima. Kad je to izrekla, kao da i u Stipi skoči duša, puna snage. Naglo je sad razumio, i na lice kao da mu je mater priljubila svoje crte. Srodnošću duše je odmah ositio šta mater misli. Ona je još vrime gledala onako zatim je počela govoriti ponovo i to

da govori kuda u prostor svemira, a ne sinu. „Ona svitlost nije lagala, niti laže sine“, dubokim šapatom zatrese joj se glas više Stipine glave, „samo ti nisi prvo sebe shvatio. Sine“, okrene se naglo njemu, uhvati ga snažno, vatreno za ramena, „teško je, ali me nisi s ovim ražalostio, varaš se ako to misliš. Nasuprot, radujem se što imam sina, koji ne liže nikom tabane. Da sinko, kolikoputa sam već htela uraditi što i ti, kolikoputa sam u mojem službovanju morala pognuti glavu, dok su me ti glupi slaninaši grdili.“ Sinu joj oči strašnim sjajem: „Kao da nismo mi oni koji rade, kao da nismo ljudi“. Glas joj počeo priteći zvoniti: „Sine, ja te razumim. Ali ti si imao snage u teškim danima, okolo tumarati za svakidašnju koranicu, ti si imao snage iz krpa svojih na nepravdu skočiti, ti ćeš imati snage“, tu joj je glas postao svečan, pun svetog značaja kao da je sudalja, „i da im pokažeš ko si, ko smo mi siromaci. Pokazaćeš im da mi nismo glupi, da mi nećemo ostate vičito tupi, jer sam od njih vidila mnogo i mnogo što mučkovice nose u glavi iako imaju sto mogućnosti da se uče... a tebe sine, poznajem. Ti si, ta mi smo zdrava, sirova snaga, koja će se osvitlati“... mi koji radimo.

Stipe je pio materine riječi i da čas nije bio ovakav, on bi se začudio odakle mu mater ovako govori, kao da je čitala sve one knjige što joj je pokojni muž marljivo donosio iz radničke knjižnice i čitao. Stipi sad nije bilo u tome ništa neobičnog. Marga je naglo zastala tu, izgubi onu vatru i tihom mirnoćom, koja je odavala beskrajnu smirenost i odlučnost, skoro nečujno reče sinu: „Stipe, ti ćeš ove godine svršiti školu, privatno!“ Njega to nije ništa čudilo, bio je sav u njenoj vlasti. Uhvati je za ruke i istom onom mirnoćom kao i ona prošapta samo toliko: „Hoću“. Marga nadoveže: „Službu ćeš ostaviti, učiti i pokazati im. Dakle“, ponovo pođe na staro, „vi siromaci nemate više duševne zabave?! Šta on misli pod višom duševnom zabavom?! Ono što se novcem kupuje?! Karte, pijanke, igranke?!...“ Zatim se opet stiša: „Sine ostavi službu, ja ću raditi, ti uči, čitaj i misli kao i dosad. Čitaj kao i tvoj otac“... Stipe je dočekao da izgovori sve što misli, nije htio buniti, a kad je stala, progovori on odlučno: „Mama, službu neću ostaviti“. Nastade stanka. Ona mu ne reče ni riječi, niti trenu. On odlučno, sa puno vire i snage doveže: „Imam snage i za službu... i za višu duhovnu zabavu!“ „Neće biti mnogo“... zabrine se Marga, ali joj se u glasu vidilo da želi isto, da se raduje snazi sina, samo se boji za njega. Stipe razumi. „Neće“, reče, „svitlo lice ne laže. Sad virujem u to i ja.“ Jedno vrime je treperila tama u sobi, kao da samo duše lete u svom razgovoru, zatim Marga prošapće samo: „Sine moj“, i padne mu u za-

grljaj. Dugo su posli još ćutali kao da su sve za ovaj život spremili. Vatra se već ugasila, zagušna para izliptila, kad su posli na počinak. Odavno nisu ovako spokojno i blaženo spavali, iako ovo veče nisu večerali. Duše su im večerale.

*

I ti prosjaci ostaju u duši vičito snažni — uzdahne on ponovo kao u snu, kad im je završio — i vičito siromaci. Oni se ne smiju ironično kad ko padne, niti mrže one što se zasluženom dižu. Samo je šteta što su tako ritki, da čovik često ne viruje da postoje. A božanstveno bi bilo kad bi čovičanstvo bilo protkano njima.

(Kraj).

L. B. Snagan.

Zelenaš bez zarade

PRVI ČIN

(Nastavak)

Racić (uzrujano): Ne miriše na ... onako da, deset, to je ona znate ... Gdi je, tu velite ...

Pero (besbrižno suče brkove i dalje i namišta čakšire kao da se misli tu smistiti na duže vrime): Eto tu je prid vratima. Zaduvala se kao rdava vršaćica, salo je guši, odmara se debelo pa jadno. Tu baš ...

Racić: Prid vratima je već?! Tu je ... Pa šta mi niste odmah ... (Naglo): Brzo, brzo čika Pero, izgubite se sad, vi tu ne možete ... Sad moram sam ...

Pero (naivno začuđen): Zašto gospodine doktore, zašto da se gubim? Nisam ja ništa zlo učinio, ako sam pomogao toj debeloj. Pomažem svakoj dobroj duši, a naročito koja plaća.

Racić (uzrujano): Znam, znam, nema govora o tome da ste vi zlo učinili, ali sad me morate ostaviti. Razumite? (Sve igra oko njega kao da bi ga želio izgurati).

Pero: To znači, da me vi onako ... fić, nogom pa napolje. Zašto ja ...

Racić: Ma ne, ali razumite me jedanput, moram sam ...

Pero: Zašto? Šta sam ja skrivio da me vi skoro izbacujete? Nikomu nisam skrivio, što popijem pošteno i platim, gostioničarke ne vijaju za mnom sudske izvršitelje, da mi se šeću po plati kao ugojene krmske uši. Ne parničim se ni s kim... Ne naturujem se nikome, i ako me izbace otkud, tražim razloga! Da razloga!

Racić: Ma ne izbacujem ja vas, ali razumite ... Brzo, molim vas nemam vremena ...

Pero: Razumim. (Pozdravi ljutito po vojnički i odlazi): Ja nisam krpo, sirotinja sam ali poštena.

Racić: Ama čoviče božji, ne mislim ja ništa zlo...

Pero: Ništa, ništa i vrag ima računovodstvo, pa ni ja ne zaboravljam dugove. Ovako što mi se još nije desilo. (Za sebe gunda): Ja sam mislio da si ti čovik, no evo tebe u mojoj crnoj knjizi. (Na vratima se okrene, podrugljivo pozdravi i osvetnički): Mislim gospodine doktore, da mene ne izbacuju ma ot-kud... (Odlazi brzo).

Racić: Uh! budalo poštena, od nosa ne vidiš zid. Zašto su ti prokleti ljudi baš onda glupi kad ne treba!? Danas me čudo napada, još me papa može proglasiti za sveca i propadoh. Ovu prid vratima neka sad baš udari kap... Pošteni Raciću u vara-lačkim poslovima! (Pođe brzo vratima, ali u to zazvoni telefon. Okrene se kao oparen, skoči do telefona): Halo, koja božja napast tamo; penzioner, narodni junak, udovica... Šta? Opet ti? Crkni sa tvojim bogatim starkeljom i ljubavlju našom... Crkni dušo pokvarena... (Lupi slušalicu, prid rukom mu se na-đe nož 'za pisma. Čuje se lupa vrata iz druge sobe, bat ženskih cipela i zaduvano disanje. On ljutito zgrabi nož i prisiče žice za vezu kod telefona, koji je još uvik zvonio): Za danas mi ne-ćeš više mrviti živce, krvopijo! (Pođe brzo vratima).

Rebeka (iz druge sobe): Šta, krvopija? Ko je krvopija?... Ja?...

Racić (otvori vrata, napravi se sav blažen i zaljubljen): Oh milje moje... nisam te mogao iščekati! Želja me već raspinjala.

Rebeka (jako debela galicijanskog izgleda Jevrejka četrde-setih godina, sa čudnom elegancijom koja svidi o neimaštini ukusa. Ulazi): O sirotan moj... A kaka ti to krvopija što je spominješ.

Racić: Ma ostavi to, službeno sam se spremao. Iščekivanje me ubi, ti ni ne znaš šta mi nosi tvoj dolazak, čekam te...

Rebeka: Uh, koliko sam te mučila! A tako davno te nisam vidila. To čekanje, znam šta je to. Toliko sam te mučila.

Racić (za sebe): Tek sad ćeš me mučiti. (Glasno). Ništa, samo kad si jedared već tu. Odmori se malo, znam da si posustala. (Sidne je u jedan široki naslonjač): Mnogo si mislila na mene?

Rebeka (privuče ga sebi): Mnogo? Šta to uopšte znači mno-go? Ja samo na tebe mislim... a tako davno te nisam vidila. Došla bi ti svaki dan, tu bi pored tebe živila... (Hoće da poljubi Racića).

Racić (skoči): Sveti bože, vrata smo skoro zaboravili! (Istrče, zaključa i odmah se vrati): Mogao bi nas ko iznenaditi, pa te-ško po tebi.

Rebeka: Bože sačuvaj, moj Icika ili tvoja žena, pa teško po tebi.

Racić (za sebe): Meni je teško i ovako. (Na glas): Ah moja žena, ona ni ne sumnja o ovome. Ne bojim se za svoju ženu. (Sidne do nje): Zaboravimo sve to sad, glavno je da si ti došla. Znaš, ta ne znaš kako sam te željan.

Rebeka: Više no ja tebe?

Racić: Stoputa više.

Rebeka: Idi, laskavče slatki, šta me ti možeš želiti?! (Sva je blažena).

Racić: Pojma nemaš o tome kokice moja. Ti ni ne znaš šta ja u tebi imam, tebe je Bog upravo meni stvorio. Ne znam kud bi bio bez tebe, ti mi vridiš sad najviše na ovom svitu. Ti si izvor zlata...

Rebeka (miluje se o njega i zapuši mu usta nežno): Ti ti laskava bećarino slatka, ti me opijaš tvojim laskanjem. Izvor zlata, pritiravaš ipak...

Racić: Ni najmanje, zlato moje, izvoru zlata.

Rebeka: O, o! (Miluje se kao kaka razmažena mačka): O! O! Je li spremljena ona soba? Dragi moj, kako bi ja bila srećna, da sam uvijek uz tebe! Ti opet pojma nemaš šta si ti za mene. Ti si za mene dan, noć, sve, sve! Ne znam šta sve ne bi dala, kad bi uvijek mogla biti tvoja, a ti moj, uvijek moj.

Racić (za sebe): Sačuvaj nas bože, muka paklenih i izbavi nas iz zla. (Na glas umiljato, još je i poljubi): A ja? Ja ne znam šta bi uradio...

Rebeka (u zanosu): Što bi to divno bilo. Divno, divno, ni ne mogu izreći kako divno.

Racić (kiselo): Divno, baš divno.

Rebeka (uzdahne kao da se budi): Ovako, stalno sa onim matorim Vaserkopfom. Kad prolazim ulicom, šegrtri podvikuju: — Eno truljarka, Icike truljara, masnog Čivre svićnjaroša, trvdog budelara. — To još i pivaju.

Racić (je tiši): Nije to tako strašno. Ljudi smo draga, svaki ima svoje muke, i ja mučim moje.

Rebeka (snuždeno): Da, ali ne ljubavne muke. Zašto smo mi razdvojeni? Ti me voliš, ne? Je li, samo mene voliš?

Racić (zabašuri je): Ali zlato, kokice moja.

Rebeka: Zašto si ti muž one...

Racić: Kokice moja, često čovik zbog novca mnogo štošta mora.

Rebeka: Zbog novca, da zbog novca. Tako sam i ja pošla za ovog Vaserkopfa. Njegov otac doveo njega, izašao s mojim, šuškali su dugo, upoznali budelare svoje, kad su se nagodili,

ušli su i rekli mi: — Eto, to je on. — Njemu su isto tako rekli: — Eto, to je ona! Zatim su svi trojica počeli gladiti brade i vrtili zolufe. Posli mi je mater rekla: — Rebeka, pazi ti si sad udata. Ljubi svog muža, jer će te on hraniti i za sve potrebe novac nabaviti, jer će on biti otac tvoje dece. Rodi dice što više, da se naš rod razmnoži. Uči ih na bibliju, boheri su dosta skupi, bolje ih uči sama, svakog petka ne zaboravi paliti sviće i moli se. Novac je vrlo važan u životu, ne da se troši nego da ga imaš. Gledaj da i ti rodiš kojeg bohera, tako te neće mnogo stajati, živiće na račun drugih. Tvoj muž je dobar trgovac, vrlo dobar. — Moj muž, Vaserkopf! A znaš li ti dragi šta mu ime znači na nimačkom? Ja moram s tim... Vaserkopf? Znaš li šta je to?

Racić (zadovoljan što je ne mora ljubiti): Slutim.

Rebeka: I ja sam mu žena. Vodenoglavac, da vodenoglavac znači. Tom matorom je glava puna vode.

Racić (šeretski): Ništa zato, samo ako je topla.

Rebeka: Usmrđena, puna žabokrečina, i ja moram s njim, a eto i ti... Ti imaš zlato u glavi...

Racić (sa ciljanjem): Otud ga i cidim.

Rebeka (nastavlja): ...i ti, ovako krasan čovik, kako si mogao uzeti ono tanko podmeče. (Poljubi ga brzo): Ta ni tila, ni snage... Da si uzeo jednu ženu kao ja, zdravu, snažnu... Je li ona soba u redu, vrime će biti da pridemo. (Pokazuje na suprotna vrata, zatim nastavlja). Snažnu da si, ne bi ni riči rekla...

Racić: Znaš srce moje, nije sve kako bi mi želili. Kad bi tako bilo možda ti ne bi sad bila ovde... (Poljubio je brzo, da bi je zaustavio): Hoćemo li u našu sobu kokice...

Rebeka (gurne ga šeretski): Što pogadaš misli lolo stara! Ti vridiš novaca.

Racić: To ja znam najbolje. (Krenu se u drugu sobu, Rebeka ga zagrlila. On kao da se siti čega, zastane i namrgodi se).

Rebeka: Šta ti je dragi moj? Šta si se namrkosio? Nije ti što...

Racić: Ne, ne, nije mi ništa glavno je da si ti tu... ali baš zbog toga... Da, da, zabrinjuje me...

Rebeka: Reci, šta to?

Racić: Može se dogoditi, da više ne možeš doći zbog toga...

Rebeka: To već ne. Da ti ja ne mogu doći. Reci dragi, brzo šta te zabrinjuje, sve će ti učiniti tvoja kokica. Penjala bi se za tebe po svim stepenicama svita... da znaš što mi je teško... No, reci već.

Racić: Jesi primila moje pismo?

Rebeka (sve joj odlanilo): Ah ludo moja, zar te to zabrinjuje? Šta me strašiš? Ostavi to, hajdemo brže, željna sam već mekog otomana... Sad smo zajedno, misli samo na mene. (*Poljubi ga*): Kako ja samo na tebe mislim. Je li slatko?

Racić: Još pitaš? (*Za sebe*): Samo da ne zaudara toliko po guskama.

Rebeka: Znam ja, ta ja te ljubim... Kako si me uplašio.

Racić (*za sebe*): A koliko ti mene mučiš tvojom ljubavlju. zadaviće me tvoja ljubav...

Rebeka: Rekao si što? Hajde već. (*Vuče ga ka sobi, Racić stoji samo*).

Racić: Znaš da te ljubim.

Rebeka: Zaista?

Racić: Hoćeš da ti dokažem? Baš zato mi ne da mira ono pismo. Jesi li ga primila?

Rebeka: No kad te toliko muči: jesam. Ali šta te to uzrujava?

Racić: Je li koka moja razumila što u njemu tražim? Znaš, ne bi, ali....

Rebeka: Znam, znam i ja razumim svaku želju srca tvog i da mi je ne kažeš. Čujem svaki otkucaj tvog srca, pazim na njeg i kad mu što nedostaje, nabavim mu.

Racić: Dakle si donela?

Rebeka: Zar bi došla, da ti nisam donela?! Uvik mislim na tebe.

Racić: O, ti si moj anđeo (*Za leđa*): što mi kesu puni.

Rebeka: Ja tebe ne bi dala ni za anđele, ni za deset Vaserkopfa, pa da i nemaju vodu u glavi. Da, da donela sam i evo ti deset komadića onih papirića. Mama mi je rekla, da će mi muž nabaviti novac, šta se dakle mene tiče, a tebi treba. Na. (*Izvadi i daje mu novac*).

Racić: Ne volim ti ja to, ne bi ni za živu glavu uzeo, ali...

Rebeka: A zašto ne bi? Ta ja te volim.

Racić: I ja volim... (*Maši se za novac*).

Rebeka: Ehe, ne tako lako. Ima deset komada, za svako dva poljubac.

Racić: Ali draga Rebice...

Rebeka: No, no znam ja da me ne ljubiš za novac. (*Cupne ga*): Ne ljuti se, no, no, babuško mali...

Racić (*spremi novac u pisaci sto*): Ne ljutim se Rebice, nego me briga mori, ne mogu da se oprostim... Jesi li ti?...

Rebeka: Kada briga stalno? Hajde već, prolazi vreme... čaša neka i prikipi...

Racić (*naglo*): Jesi li ti spalila pismo?

Rebeka: Pismo? Pismo? Ti kao da si pridosićao što: nisam. Zaboravila sam. Smijala sam se onome što u pismu stoji, smijala sam se tako, da sam pismo ostavila na stolu.

Racić: Huh! Zaista? Joj! Joj! Joj! (Pravi se pristrašen): Kako si mogla biti tako neoprezna? Kao da mi je kogod iz tajanstvenih dubina došapnuo to.

Rebeka: Ja se bojim tajanstvenosti... Pa, znaš, uvijek mislim na tebe, a tako te davno nisam vidjela, i eto, zaboravih pismo.

Racić (pravi se još više pristrašen, volio bi je se otresti, kad je novac njegov): Biće čuda Rebice. Još nek onaj Vodnoglavac nade... pa onda i moja žena... Kad pomislim da ćemo se rastati...

Rebeka: Nikada! Nikada! Ne, neće taj gledati po mom stolu, a ako... a samo da ne mislim uvijek na te...

Racić: Samo da ne misliš...

Rebeka: Zaista ako nade... Šta da radimo? Ja neću od tebe pa da Vodoglavac... a da, tvoja žena... Ti, možda će Anica... Znaš šta, telefon...

Racić (promrsi kletvu među zubima): Ah, telefon... Ali, drage Rebice, da Anica čita naše pismo.

Rebeka: Pa ona to i onako čita. Znaš, ja slabo čitam... tvoj rukopis... Hajde, ako ga nađu zaista će... A ovaj lipi sat da prikinemo...

Racić: Ali... (Za sebe): Proklet bio i kad sam uveo telefon, kako lipo bi je se sad oprostio. Novac imam... (Pride telefonu): Halo, halo, dajte mi broj... Oh, šta je ovo...

Rebeka: Šta, šta? Ko ti je žicu pririzao? (Primeti prikinutu žicu): O Jehova, sve je protiv nas.

Racić (radost jedva prikriva): Sve je protiv nas. To pismo moramo uništiti, ako ga pronadu... Ti moraš zlato otići da... Svi sveti, tako ritko se vidamo...

Rebeka (zapripaštena): Zar ovaj lipi sat! Uh, šta sam toliko na tebe mislila. Zaista, ako taj lud to nade, jao tebi i meni i svem svitu. (Naglo odlučno): Ali ne! Ne dam se! Ne marim šta bilo, sad sam tu, hoću da sam s tobom, s tobom sama. Ti si sad moj, ništa ne marim. Ja sam željna lipih časaka... znaš kako ja volim... Hajde, neka puca, neka siva mi smo svoji sad. Hajde. (Vuče Racića u drugu sobu). Uvijek mislim na tebe, i sad željno...

Racić: Ali Rebice, nikad više nećemo uživati...

Rebeka (sva uzrujana, očajna, strasna): Ne marim sad ništa. Tebe hoću sad...

Racić: I ja samo tebe hoću, sad da smo sami, sami nas

dvoje. Lipi trenuci, ali... (Na spoljnim vratima se začuje lupa šakom).

Tast (lupa na vratima pritsoblja): Hej, Hoj! Hoj! Hoj! Je li ovo kancelarija ili nije? Šta si se zaključao? (Ovo dvoje se prineraze i privuku jedno drugom zanimljeni). Ti... tratatata. Hej! (*Piva*): Ivane, Ivane, advokatski klipane, klipane! Ne odlazim do sutra, bum, bum, bum! Oh kak ja vas ljublju! Vanja, Vanjuška! Va-njuška, njuška, njuška otvori mi vrata Njuška...

Rebeka (sva pristravljena šapće): Šta je to? Ko je?

Racić: Poznat mi je jako glas. Mislim da poznam dobro ovog.

Rebeka: I ja. Nesumnjivo ga poznajem. Taj će se derati tu do kraj svita. Ima grlo kao razdraženi bik. Šta ćemo, ne smi me viditi tu.

Racić: Moraću ga pustiti. Klijent, znaš...

Tast (lupa stalno): Va-njuška, — njuško jedna pogana, zar se starost tako poštuje? Razbiću ti vrata, Va-njuška sine dragi.

Rebeka: O Jehova, taj je pijan opet.

Racić: Dok ne umre uvik će biti. Uh! Draga Rebice, brže uđi u sobu i pričekaj.

Rebeka: Može se tu zadržati... Šta će biti s pismom?

Racić: Idi, uđi brže, neće pismo niko... Moram ga pustiti, klijent znaš... (*Ugura* je u sobu zatim pođe napolje): Sad će tebe Rebice, odvijati moj slavni tast, ne moram te s pismom plašiti. (Ode i uz lupu cipela, graju, vrati se s tastom).

Tast (veseljak svojih šezdesetih godina, napit, izgužvan): Va-njuška, zete dragi, ti si jedna obična mrcina, obična mrcina... Kad dostigneš moje godine bićeš isti kao i ja. Znam zašto me nisi pustio, ali ja, volim lupati, bum, bum, bum! A baš i ne znam... bum! bum! bum!

Racić: Mislio sam da ćeš me mimoići tata naš slatki, ako te ne pustim odmah. Oprosti što sam iskren.

Tast: Vidi ti derišta, zar tebe da mimoidem?! Od čitave porodice tebe volim. — Oh, kak ja vas ljublju... Ali ti nisi meka ruskaja duša, ti si onako, vrsta ruskih glisaca, što skoro znači advokat. Znaš, kad otac tvoje žene dolazi, imaš da mu se pokloniš...

Racić: Klanjam ti se tata, ali šta zapravo želiš?

Tast: Ništa. Tek onako, davno te nisam vidio.

Racić: Baš sad me izmučilo jedno lice, koje me isto davno nije vidilo.

Tast: Ah da, ipak štogod hoću. Je li znaš li ti kad sam ja bio posljednji put kod kuće? Ne, ne bojim se ja stare, Ne bojim...

Racić: A ko kaže, da se bojiš.

Tast: Tako, znam ja tebe, znam... Nego, je li, kad sam bio kod kuće?

Racić: Ne znam, možda prije dva dana. Čujem stara bije i grize.

Tast (pristrašen): Šta veliš? Zar me traži? O, ipak je ona dobra duša stara se za mene, traži me.

Racić: 'I te kako. Grlice te, samo da te nađe, znaš kako ona grli.

Tast: O sačuvaj me tog zagrljaja sveti Kokotelides andaluzijski.

Racić (smije se): Kaki ti je to novi svetac?

Tast: Koje veče sam ga pronašao, u vinari, znaš ono podrumče, jedan talijanski torbar je slavio svog patrona, svetog Kokotelidesa, ili šta ti ja znam kako se zove, a ja sam bio... znaš, zvanica njegova.

Racić: Zar kod torbara, pa ti s torbarima?

Tast: Šta ćeš, pokatkad se i na mene srića nasmije. Nego veliš, grlice me. E tu je uzročna veza, tu je, kao prvi i moja penzija... Vidiš, vidiš, znao sam ja da me stara neće lako zaboraviti, zato sam ja dakle došao. Znaš šta sinko moj dragi, primi se ti da me opereš prid starom. Ha? Vidiš, vidiš, zato sam ja dakle došao. Hm, dobro što sam se sitio, posli'one lupe. Dakle hoćeš li sinko moj dragi?

Racić (prvo se zamisli): Ne marim. Nego znaš šta. (Poluglasno): ti ćeš mi sad za to viknuti triput: — Znam ja zašto me nisi pustio, znam koga ova soba krije. Danas neće biti medenih časova, i...

Tast (ni ne čeka da onaj svrši): Znam ja zašto me nisi pustio, znam koga ona soba krije. Danas neće biti medenih časova i slava kojikakih andaluzijskih svetaca. Ti, ja ću sve odati... Znam ja ovu sobu... (Dere se sve jače i jače kao da ne misli nikad stati): Biće čuda, biće razvoda...

Racić (zapuši mu usta): Dosta, dosta.

Tast: No, je li dobro izvedeno? Sad ti da me zastupaš kod stare.

Racić: Hoću, ali sad da mi ideš kući.

Tast: Jesi lud? Imao sam posla sa španskim svecima, sad da me stara po španski zagrlji. Drugi razlog: imam sastanak sa kravisivom ruskajom dušicom Kaćom. Oh ja vas ljublju. Kući još ne.

Racić: Zar se nikad opametiti ne misliš. Kako ću te braniti prid starom.

Tast: Tvoja stvar, fiškal si laži šta hoćeš. Moram na sastanak, a znaš da moji sastanci traju dan dva, zatim rastanci dan dva i pokatkad se zaokrugli i nedilja. (Naglo se razdere): Znam ja šta ova soba krije... (Zatim poluglasno): Eto vidiš, ja tebi

pomažem. Je li, koga tu imaš, želiš da ga zastrašiš i otiraš, ha? Stari lisac, kažem, ti si baš kao ja, sin moj rođeni...

Racić (se smije): Dobro, dobro, ti dakle spremaš teren za iduću nedilju da te onda zaštitim kod stare. Razumim. Nego reci mi, mnogo te staje ta krasiva „oh kak ja vas ljublju“.

Tast: Idi, jesi lud? Ima ta novaca kao ja griha na duši. Nije ona uzalud krasiva duša.

Racić: Odakle joj?

Tast: E, odakle?! Izdala brate, dušu davoiu pod kiriju, a taj gospodin plaća u gotovom i redovnije nego ti i ja. Da, đavo joj kirajdzija. (*Viče*): Znam ja ko ti je u ovoj sobi, sve ću ja to raskrinkati. Zato me nisi pustio. (Čuje se nagla lupa spoljnih vrata, plač i teški bat).

Starija žena (ulazi plačući): O gospodine doktore... gospodine doktore...

Tast: Šta je ovo, zar i ona traži muža na zagrljaj?

Racić: Koja je opet nevolja? Nije li opet što naradio?

Starija žena: A joj, gospodine doktore, što sam vam ja nesrećna.

Tast: Ma nije on šef zavoda za usrićavanje (*Viče*): Znam ja ovu sobu...

Racić: Šta je, šta je, opet vam ko na policiji, je li tako?

Starija žena: Znaete moja ćerka, ona što sa mnom stanuje, što radi kod onog debelog Krausa...

Tast: Jesi ga vidio, ja se uvik čudim kako tog debelog čivutskog krmka ne udari kap, hoćeš vraga, neće ni kap u čivut-ske buržuje.

Racić: Govorite šta je? Ostavite priče. Opet ko na policiji, ha?

Starija žena: Znaete gospodine doktore, taj njen muž, moj zet, pijanica, ne radi, sirota moja ćerka radi, hrani ga, zaodiva... Sav je orondan, ispao je već iz gaća, tur bi mu visio, da mu prije tri dana nije ona moja sirotica kupila gaće.

Tast: Ama šta se nas tiču njegove gaće?

Racić: Je li on zatvoren?

Starija žena: Nije. Proklet bio! Ta moja sirotica poludila skoro kad je čula, pa i na policiju.

Tast: Hvala bogu, jedared i po policiji.

Starija žena: Zamislite gospodine doktore, ona rđa moj zet, obukao nove gaće što je moja sirotica kupila i kad je čuo da je Mate hajčar svinja otišao na duži put sa jednim tovarom svinja, on upravo kod njegove žene. Tri dana već tamo spava...

Tast: Taj je izdržljiv kao ja.

Racić: Kazuj ženo šta je? (Pogleda na sat i vrata gdi je Rebeka).

Starija žena: Danas Mate stigao iznenada kući, žena otišla kudgod, on u stan, a u krevetu leži moj zet go golcat. Šta će onaj jadni sićušni Mate, nije smio buditi onu snažnu drtinu, već od jada uzeo i izložio mu sve odilo i nove gaće, nove gaće moje ćerke. Ostavio ga da spava, dotrčao kao lud do nas, ispričao mojoj ćerci sve, a ona sirotica kad je čula, da joj je izložio nove gaće, što je ona teškom mukom zaradila... Čudo je bilo gospodine doktore. Poludila napola kad je čula da su gaće izložene, od jada je skočila, pljuvala, vikala i naposlitku je Mate bio sav izlupan, u modricama, izgreban.

Racić: Šta Matu, šta ne svog muža?

Starija žena: Tog orijaša? Još on nju tuče. Tu je bilo onda i dobrih komšija, koji su i policiju doveli, moja sirota ćerka je već tako zakrvavila očima, da je i papriku bacila na Matu i jedan policaj je dobio, i...

Tast: Šta veliš iuda ženo, papriku? Ivo, ova priča moju buduću sudbinu. To ne mogu slušati, ne mogu... (Juri napolje, iz vrata): Znam ja šta u onoj sobi ima. Servus Va-njuško. (Ode).

Racić: Jelte, govorite razumno, ko je na policiji?

Starija žena: Ta svu su joj kosu počupali kad su je nosili, zato što je i policaj dobio paprike. Njezine teško zaradene nove gaće izložili, spasite je gospodine doktore, vi ste izvukli iz policijskih šaka i mog starog, dodite po nju, dobiće tamo sirota...

Racić: Dakle vaša ćerka je na policiji? Šta mi niste odmah rekli? Šta se mene tiču gaće njenog zeta?

Starija žena: Sve je zbog tih gaća i on sad leži go golcat u Matinom krevetu zbog gaća. Gospodine doktore, molim vas kao boga obučite se i dodite sa mnom na policiju. Vi ćete je izbaviti.

Racić (u nedoumici gleda na vrata sobe u kojoj je Rebeka): Ne mogu, sad imam još važnih poslova. Kroz jedan sat, čim prođe podne.

Starija žena: Joj gospodine doktore, dotle šta sve ne može biti?

Racić: Zar vi mislite da će je odmah pustiti čim ja odem? Možda hoće, a možda su je već i pustili.

Starija žena: Dodite vi samo, samo vi dodite.

Racić: Doću, doću, samo ima tu još ko da ode pri e mero. Idite vi sad naprid, pa ću ja onda doći. Nionako to neće biti odmah. Požurite se vi i recite da ću doći.

Starija žena: A odmah ćete doći. Nemojte dugo...

Racić: Odmah, odmah, samo se vi požurite.

Starija žena (odlazi): Nikad vam neću zaboraviti... O, samo da tih gaća nije bilo, te gaće... Odmah dodite gospodine doktore, da ne moram ponovo doći po vas.

Racić: Čuvaću se toga.

Starija žena (ode): Te proklete nove gaće.

Racić: Ama baš proklete. Sad još da vidim prokletu suknju i još neka joj dode volja da joj zasladim čas uživanja. Rebice slatka. (*Pride vratima, viče:*) Rebice dušo.

Rebeka (bojaznim glasom iznutra): Jesi... jesi li sam? Je li već čist prolaz?

Racić: Sam, baš smo sami.

Rebeka (izlazi bojazno se obazirući): Kuda je otišao? Pozna me, on me dobro pozna. Adonaj, čula sam jasno kad je bisno vikao, sačuvaj me Adonaj da si ga pustio meni. Kuda je otišao? Ne znaš nije li mojoj kući?

Racić: Ne znam zlato, šta si tako uplašena, ne misliš valjda prikinuti ovaj sat uživanja? Sami smo.

Rebeka: Otkud je doznao? Onaj ženski glas... ovo, ovo je tvoja žena?!... Znam, znam, on je doveo? Kuda je odjurila?

Racić: Pa, pa...

Rebeka: Mislila sam da će zemlja propasti poda mnom. O Adonaj, ovaj lipi čas ovako... Kako davno te nisam vidila. (*Sprema se da ode*). Ako je onaj otišao Iciki... U sobi je i meni što tajanstveno zujilo, ja se bojim tajanstva... Tvoja žena, šta će biti s nas... Nisam mogla već izdržati to mumlanje što se otud čulo... Moram ići pismo... O, što sam toliko mislila na tebe?!

Racić (pokuša je kao zagrliti): Ali draga Rebice, ne misliš valjda ovaj slatki čas... neka bude šta hoće, mi smo sad sami... Oni su odjurili...

Rebeka (nesvisno ga poljubi, ali stalno vuče vratima): O ti si moj, ja tebe volim, ali kad sam joj čula mumlanje, o da je ušla... Ne, ne smim, može se vratiti, a pismo, šta je s pisma dok sam ja tu bila zatvorena. O proklet on kad je zalupao na vrata... On je i tvoju ženu... Šta bi ta radila da si je pustio meni... Sad neću smiti izlaziti ni na ulicu, može me na ulici napasti. O Adonaj, što sam mislila toliko na tebe...

Racić: Zar ovaj slatki čas.

Rebeka: Hoću li još ikada ovde doći tebi?

Racić: Ali ne moraš ni otići. Moja žena...

Rebeka: Joj, joj, ne mogu je čuti, vikala je o paprici, papriku u oči, ne mogu to podneti... Papriku sam čula, policiju... (*Poljubi ga i biži kako joj to samo ugojenost dozvoljava*): Što sam toliko na tebe mislila i što sam tog starog upoznala. Joj, paprika, policija, paprika...

Racić: Ali Rebice moja... (*Ona ode. Gleda prvo zadovoljan za njom*): Eh, ipak je ovaj moj stari zavridio, da ga isperem prid starom. Ovako me osloboditi od zaslađivanja slatkog Rebicinog časa, to vridi. (*Protegne se i otvori prozor kroz koji*

piri lak vitar. Stoji jedno vrime i duboko diše, pogleda na sat, zatim se zavali u jedan naslonjač okrenut prozoru. Tako sidi jedno vrime): Kako je sladak odmor posli dobro svršenih poslova. (Kao da sanja): A kako slatko ću se tek oprostiti ove haldejske krave posli izravnanih računa. Uh ti crni poljupci, i taj vonj, u snu ću sigurno ljubiti guske. (Zasmije se): O sveti Kokotelides andaluzijski. Eh, danas mi je muka, ali izgleda, da je i bolje kad sve muke grunu najedanput, pa ih zgutaš i posli si miran. (Agetić baš sad ulazi, vuče se polako kao lopov. Racić kako je okrenut licem prozoru ne vidi ga i nastavlja): Naposlitku sam ipak slobodan, slobodan...

Agetić (Lako, sportski obučen, sa ručnom torbom. Oko trideset godina, zanimanje viri iz njega): To mi je baš milo. Svim slobodni, to je ritkost. Ja imam tu nevolju, da uvijek bunim konferencije i važne svade. (Melje sve na dušak): Inače, što se onih nevolja tiče i ja sam mišljenja da je to bolje sve najedared spakovati, pa evo i mene. Dobar dan, sluga sam pokoran. Ime mi je Agetić Janko, zvanično Ivan Agetić, sa nazivom „Zec“.

Racić: (okrene se iznenađen, prvo ga gleda začuđen, zatim kad je opazio da se onaj šeretski a ne glupo smije, ozbiljno): Ko ste vi? Kako to ulazite? Nisam vas ni čuo. Ulazite kao kradljivac, bez kucanja, bez šuma. To je upravo uvlačenje...

Agetić (sa osmijkom čovika koji i žalosne strane života voli otmijati): Na tome se vi ništa ne čudite; morate znati naime da sam ja trgovački putnik, inkasant, vigec i kako se veli agent, ali ne tajne policije. Tako mi ulazimo u interesu naših poslova.

Racić (ustane i jako ozbiljno, skoro umorno ga promatra): Dobro, šta vi želite? Danas mi nećete ništa prodati.

Agetić: A baš ni sutra. Ne prodajem zasad ništa, nego postoji u gradu i nika „Kreditna banka“, pa ima i društvo za osiguranje.

Racić (smrkne se, sa sumnjom): Kreditna?...

Agetić: Znaete ja sam kod osiguranja, ali je direktor čovik, dobro živimo pa me zamolio...

Racić: Vi sigurno želite što u smislu duga?...

Agetić: Tačno, tačno. Direktor me zamolio, kaže na pozive vas nikad nema, na telefonu nište tu, kamate se ne plaćaju...

Racić: Kako vi to mislite — nisam tu — ne mislite vi...

Agetić: Zar nemam čast sa gospodinom doktorom Racićem?

Racić: Molim vas, doktor je već dva dana na putu.

Agetić (zviždne šeretski): Aha, pa to sam mogao znati. Vrste onda?...

Racić: Lažević, činovnik... lični sekretar doktora.

Agetić: No pa da, no pa da. Eh, onda sam uzalud došao.

Racić: Kako uzalud! Možete vi to i meni...

Agetić: Ali to vas ne tangira. Inače vi tu niste možda ni upućeni.

Racić: Kako, kako da nisam. Molim vas, zar ne, direktor misli onaj dug što j... je, gospodin doktor podigao uz jemstvo njegove matere. Ne? Pa znate doktor je sad u takim prilikama da ne može...

Agetić: Da, da, direktor poručuje da on nije hijena, neće odmah uzeti pod bubanj jemstvo, ali neka i taj doktor Racić ne bude dite, nek se ne izmotava time, da biži isprid naših ljudi. Naposlitku je on advokat a ne salašar, zna šta slidi. Ali to vas logično ništa ne dira.

Racić (uzrujano): Kako da ne, ja sam ipak lični sekretar, mene to isto... ja sam isto mirodavan. Što ja kažem važi kao i da je doktor... Dakle šta direktor? Znate, to je zaista važno...

Agetić: Šta veli? Ma veli taj naš direktor, da u buduće neće imati milosti ako taj vaš doktor uvik ne bude kod kuće. I novac uskoro triba, ni kamata još nema, a mi ne možemo vično novac držati kod doktora. Eto na to me zamolio onako privatno moj direktor...

Racić: Ali to je uskoro nemoguće... gospodin principal sad slabo... ima i drugo što... A kako vično, tek je dvi godine...

Agetić: Interesantno, vi me zadržujete, vi bolje znate sve to, no sam doktor Racić.

Racić (uzrujano): Ne kažem vam da sam upućen...

Agetić: Razumim, razumim: vi ste u sve upućeni. Tim bolje, onda ovo sve shvatam kao da sam vašem principalu rekao. Inače ja moram uručiti za njega i pismenu opomenu, a vi izvolite potvrdu o prijemu potpisati. (Pruži mu i jedno i drugo. Racić brzo potpiše ni ne gledajući, od bisa i uzrujanosti sve usne grize. Agetić pogleda potpis, pa kobajagi iznenađeno): Ali gospodine (sa naglaskom)... Laževiću, vi ste potpisali ime vašeg principala.

Racić: Šta je?

Agetić (odmah nastavlja šeretski): A da, da, vi ste ovlašteni, vi ste upućeni i vi logično možete i njegovo ime potpisati. Dakle ja ne moram doći kad se doktor vrati, dakle je u redu. Vi ćete to sve uručiti Raciću ne?

Racić (mračno): Razumi se.

Agetić (polazi i u vratima): Nego gospodine Laževiću da se razumimo. Ja sam već triput tribao otići u državni hotel besplatno, zbog privare, triput sam sud doveo u ćorsokak i triput advokatima za obranu nisam platio i za to šest sudjenja dvanaestputa sud uvridio i nikako da me besplatno ugoste u državnom hotelu. Kako vidite, ne triba mi pismena reklama, bitanga sam stara. Klanjam se gospodine Raciću. (Naglo ode).

Racić (prvo gleda za njim kao skamenjen od naglog udara, zatim se prolomi kletva): Sto mu... Tipčino, za ovu igru ćeš mi platiti! (Očajan kao da se zaplakao): Ovako što, ovake igre ja pošten čovik... Što sam se i ženio i uvaljivao u ovo, ovo da moram... Trčkaralo ovako da me ismijava, prid njim da lažem... Sudiću ti za ovo...

Agetić (naglo otvori vrata): Zaboravio sam vam reći, da smo mi slični ljudi, naime i ja sam upućen u sve i da sam baš sad bio u vinari sa Laževićem... prije no što sam ovamo došao. Kumovi smo... (Brzo ode).

Racić (kao lud): Napolje! Napolje stoko! Uh, živci će me izdati. Ovako se sa živim čovikom još niko nije izigrao. Ovako se još nikad nisam osramotio. Ovo samo živ čovik može podneti. Hoh! (Šeće se, trči po šobi): Ovo će me smrviti, ovaj nemogući novčani splet. (Trči i duše bisno. Zastane kao lud, zatim opet trči): Propasće mi živci, dok se ovih đavolija ne oprostim. Propasću...

Lažević (sav zaduvan utrče): Gospodine doktore, evo...

Racić: Šta, zar vi tu, vi, vi, jedan... Ah, šta ću s njim. Šta ću, šta ću sa sobom? Ne mogu ovo podneti, ne mogu. Šta ću raditi, za samoubistvo nisam stvoren.

Lažević (melje): Bogami, niko nije za to stvoren. Bog je rekao: — Množite se! — a ne: — Ubijajte se! — I zato imamo zavode za nahodčad i vodimo mnogim nevinim divojkama parnice za dobijanje izdržavanja dice od nezakonitih otaca. Nego, gospodine doktore, evo tu...

Racić: Jeste li poludili? Još mi prid oči izlazite, a na vrat ste mi poslali vašeg kuma, Agetića...

Lažević: Kuku meni, zar ja?

Racić: Vi ćete me u grob strpati...

Lažević: Zar u grob vas? Ja? Gdi bi službu našao, ta mi smo rodeni jedan za drugog. Ja sam poslao tu njušku poganu?!... Ipak je bio tu? Mislio sam...

Racić: Ne branite se, vi ste mu rekli da sam tu. Vi ste moj krvnik. poznam vas.

Lažević: Zaboga, ma baš u tome je nevolja što sam rekao da ste otputovali.

Racić: Ne pomaže vam, ne lažite.

Lažević: O sveti Kokotelides katalanijski.

Racić: Zar ste i vi zvanica talijanskog torbara? Divno društvo.

Lažević: Zar me i vi držite lažom? Eto, zbog te nepravde ste nastradali. Niko mi ne vjeruje. „Poznam te“ svi mi vele. Agetić mi reče: — poznam te, kad ti veliš da ti je principal ot-

putovao onda ću ga naći u kancelariji. Poznam te, isti si kao i tvoj principal . . .

Racić (prikine ga): Još ste drski . . . vi, vi jedan . . . ne ušudite se više.

Lažević: Eto u tome je sva tragedija . . .

Racić (prikine ga): Baš ste vi jedna tragedija. Svuda se vi nadete, sve poznate tragedije moja.

Lažević (naglo se siti), sav poplašen): G. doktore, bog da nas očuva tragedije . . . vi ste me zbunili . . . vidite . . . zapravo sam dotrčao bez duše da . . . milostiva gospoda . . .

Racić (kao oparen): Zar ona? Ne spominjite mi i tu tragediju mog života . . .

Lažević: Ali tu . . . sad će . . .

Racić: Sve je to zbog njenih moda i zabava . . . Samo neka mi prid oči izade . . .

Lažević (sav očajan): Htio sam vam reći . . . (Čuje se žurni bat ženskih cipela). Sklonite se . . . skloni . . . ah . . . (Odmahne očajno rukama). Ko drugom jamu kopa . . . Propadosmo . . . (Sav se sćućuri uz vrata, da ga ne primete).

Racić (bisno): Šta tu . . . vi . . .

Marta (utrče uzrujano, skoro plačući od bisa): Ah, živ si još . . . tu si sotonu, sa dna pakla. Juj, juj, čitav grad priča, čitavo društvo se smije, samo ja ne znam . . . (Lažević neprimetno nestane) . . . Ti, ti ćeš me u grob spremi, to bi i volio . . . Što si sad zinuo kao ženjeni som? Sad se praviš nevin . . .

Racić (sav skamenjen od čuda, skoro pobenavio): Zar sam zaista još živ . . . šta je, šta ti je?!

Marta (baci se očajno u jedan naslonjač): I ti još imaš obraza doći mi prid oči . . .

Racić: Koji je to davu danas? I ti si došla da me uzrujavaš i mučiš, nije ti danas bilo dosta . . .

Marta (kipti od bisa ,skoči): A ona te ne uzrujava, ona te ne muči. Ja te mučim kad sam uz tebe, mučim te zato što te ljubim . . . Imali su pravo kad su me odgovarali od tebe. Čula sam kake si odnose imao dok si bio student. Jao meni, kaka sramota. Svi mi se smiju, ja jadnica ne znam zašto. Barem da je lipša od mene, da je mlada . . . skot, skot nijedan smrdljivi . . . Joj, joj, ubiću se . . .

Racić (beskrajno umorno): Ti si nagazila jutros na buniku. Šta ti je govori, o kome čitav grad priča. Šta ti je, kazuj.

Marta: Još me smiš pitati šta mi je? Kako ti obraz ne izgori . . .

Racić (umorno): To me zaista čudi. Nego govori već šta je, zar ti nije dosta odila . . . Stišaj se ako boga poznaš, ubi me ovaj dan. (Pride joj pomirljivo).

Marta: Dalje cinična kugo, grizem.

Racić: Žena poludila.

Marta: I jesam, a nije ni čudo kad ovakog muža imam. Ona bestija, ova furija sa zadahom, iskopa ću joj oči...

Racić: Zar krojačici?!

Marta: Nečuveno, nečuveno! Još si ti drzak, još se ti rugaš... ti, ti nikaki...

Racić (ljutito, odlučno): Čuješ ženo, meni je već dosta danas svega. Govori.

Marta: Njemu je dosta, njemu je dosta... O kuku meni, kuku jedno...

Tašta (majka Martina, snažna žena, oko šezdeset godina, ulazi, kišobran u ruci): Šta, šta je dico, kome je što krivo? Ej mladost, mladost... (Okrene se vratima i maše kišobranom): Dalje nos od vrata... (*Raciću*): Zabila sam mu glavu u vrata, sluša pobratim, a ti ga plaćaj. Lažević prokleti... Šta je to s tebe? (Okrene se Marti, na koju je tek sada vidila da je uplakana).

Marta (padne joj jecajući u naručaj): O mama, slatka mama moja...

Racić (tašti): Ovo je luda kuća danas.

Marta: Ti ćuti! O mama, čitav grad se smije...

Racić: Umiri je slatka mama, ne znam šta joj je, napada me ni kriva ni dužna...

Tašta: Sve će biti dobro, sve će...

Marta (skoči i zgrabi kišobran): Ni kriva ni dužna?!... Ti nisi kriv... (Udari ga nekoliko puta kišobranom. On se ne brani od lakih udaraca): Meni se smiju... na...

Tašta (uhvati je i odvuče do jednog naslonjača): Ali Martice, jesi li luda. Kako je to? Je li ovo ciganska čerga?! Šta ne daš čoviku mira...

Racić: No, lipo. Svecem me neće proglasiti, ali za mučenika sam sazrio.

Marta: Čisti mi se s očiju podlače... Joj, joj mama, odem krojačici... Odlazi krvopijio advokatska...

Tašta: No, no nemoj se goropaditi no ispričaj lipo šta te boli. (Na Racića): Idi sine, skloni se malo, proće sve...

Marta: Sin đavolski... Kad sam došla krojačici.

Racić: Samo krojačici...

Marta: Kujo, još ti nije dosta...

Tašta: Dobro, to smo već čuli.

Racić: Tebe bi trebalo pod hladan tuš. Rastiravaš mi stranke.

Marta (skoči i ponovo zgrabi kišobran): Mene pod tuš... Ti si pametan i ona...

Tašta (zadrži je): Sidi dite, ne uzrujavaj se.

Marta: Da se ne uzrujavam... (Plače): Kuku meni, kad sam došla u salon krojačice, razgovor nadugačko i naširoko, znaš moje prijateljice... O kome, već o jednoj debeloj svinji, o jednoj mrcini masnoj... joj umriću.

Tašta: Šta se tebe tiču mrcine.

Marta (plačevno): Kako da me se ne tiče? Sav grad zna i smije se, samo ja ne znam. Moj muž me vara... ovaj strvoder, ova živina me vara s tim skotom...

Racić: Ko, ja? Zaboga Marta, mama molim...

Tašta (umiruje Martu): To je sigurno zloba, nije to istina...

Marta: Zloba, zloba, da je zloba ne bi na ovu gaduru me kuckali.

Tašta: Ma kaka gadura, koga spominješ?!

Racić: Bujna mašta kao i u njenog oca.

Tašta: Ne spominji to kljuse.

Marta: O mama, mama, da je lipša... zamisli, onaj bućur debeli, ova strašna Vaserkopfinca...

Racić: Ah 'to... (Nema daha): Ali Marta...

Tašta (skoči kao oparena, više strašnim bisom): Šta?! Vaserkopfinca? Ona bublja znojavog sala, za kojom onaj matori trči! Teško nama! Moj muž za njom struže, tvoj muž...

Racić: Mama ako boga imaš...

Tašta: Da divote, divote li, zar još zube probiljuješ suknojaroš nijedan! (Zaleti se naglo i mlati kišobranom. Vidi se praksa): Još te ja branim, mislim... pošten zet... virujem tebi...

Racić (brani se): Ubićete me.

Tašta: Nije šteta.

Marta (poplašeno vuče mater): Mama, mama slatka, ostavi ga malim te kao boga. Molim te mama, možda i nije... Zloba.

Tašta: Da ga ostavim, da postane kao i moj matori. (Čisti odilo svoje). Lipo će nam porodica izgledati. Fino društvanje. Još će nam stanovi zaudarati po gušćijoj masti. Ti, ti psino...

Racić (kao pokislo pseto): Ubiste me! Šta da radim s vama. Ja zarađujem, moj znoj vas hrani... a vi ovako. Da vas izmlatim bio bi brutalan...

Tašta: Mir! Poznajem muškarce. Nije to nezasluzeno.

Marta: Ali mama, možda u svemu nije ništa...

Racić (humorom obišenog): Samo nekoliko modrica.

Tašta: Kako nije, samo da si mi odmah rekla o kome govoriš. Da, da, po čitavom gradu pričaju, a i ja sam ukebala mog starog sa tom nikakom. Divna porodica! (Raciću): Mislila sam da si ti jedini pametan i pošten muškarac u porodici, a ti s mojim zajedno. O bože, bože. (Plače kao da su nju tukli).

Marta: Ne plači mama, proće to... šta plačeš...

Racić: Od veselja, što me je izroljala.

Tašta (opet bisno): Čuti. Ti samo čuti.

Racić: Ni dokaza, niti se osvidočili, samo čuli, pa udri . . .

Tašta (Marti, ni ne sluša na Raccá): Zamisli dite moje jedno, ulovila sam onog starog da se vuče za tom vodenoglavikom i došla da me ovaj razvede . . . Na dobrog sam nabasala . . .

Marta: Ali mama, u ovim godinama da se razvodiš?!

Tašta: Kako neću kad ti otac kuću razvlači, odnosi joj novac.

Marta (čudeći se): Odnosi joj novac?!

Tašta: Da, da čedo moje. (Plače).

Racić: Tog mlatite.

Marta: Ne boj se, neće ni on proći čist. (Odlučno): Mama, nećeš se rastaviti, nego kišobran u ruke, pa ćemo i starog momka izroljati.

Tašta (naglo odlučno). Imaš pravo zlato moje.

Racić: I vi ste mi žene. (Sa rukama u džepovima umorno ih gleda).

Tašta: Jezik za zube kukavče. Ako se još jedared dogodi ono, dobićаш ne kišobranom, već sa oklagijom.

Marta: Ali on ne odnosi novac . . .

Tašta: Ne brani ga. Ajdemo. (Pogleda ga prezrivo i ode vučući sobom i Martu).

Racić (gleda za njima mirno, umorno): Ipak sam ja bolji: stari odnosi novac i dobiće batina, ja donosim novac i dobijam batina. Hja, svit na mladima ostaje. Samo nas bože špasi ako stara na oklagiju razapne kišobran. Hja, hja, to je pravda! Ja sam lopuža da bi očuvao njihovo poštenje, a oni mene kišobranom.

Lažević (proviri kroz vrata): Zaboravila me sad, odjurio je orkan.

Racić (isto umorno, nepomičan): Tragedijo, moja vi ste mi to sve sručili na glavu. Vi ste to odali sve. Šta ću s vama?!

Lažević (ude): E baš žalim što nisam, kad tako govorite. Eto i sad nisam ništa čuo, ama baš ništa, ni da su vas kišobranom . . . Sakrio sam se za štit iza peći, da me ne opazi ona stara harpija. Pristojna razdaljina od vrata . . .

Racić: Blago vama. Ništa vam ne škodi.

Starija žena (naglo utrče plačući): Gospodine doktore . . .

Racić (skoro se poplaši što je zaboravio): A da, nove gaće . . .

Lažević: Što ih je Mate hajčar izložio.

Racić: Već i to znate?!

Lažević: Šta ja ne znam. U našem gradu svako novorođenče čim se začne postane moj poznanik.

Starija žena (kuka): Samo da tih gaća nije . . .

(Svršetak prvog čina).

Petar B. Puzić

Narodne pripovitke i narodni pripovidači kod Bunjevaca

— A ako je pripovidač rdav? Taki neće pripovidati u narodu. — Tu je skladna kompozicija, sa pripovici pristojećim pritiravanjima i krajnostima, sa neobičnom vištinom izvedbe i lipote. Slušaoci, ne znajući vridnost ali osićajući je, slušaju lipote pripovitke sa takom pažnjom i saosićanjem, da se prosto prinašaju u pričom stvorenu atmosferu, prosto sanjaju u njoj. Pri pripovitkama sa strašnim motivima utisak je tako jak, da ženska čeljad i dica višeputa ne smiju otići svojoj kući noću, no ih moraju prvo kakom lakom pripovitkom umiriti i onda tek kući odvesti.

Naročito pak momenat i viština naših pripovidača u nasmičavanju svojih slušaoca, su karakteristični našim pripovidačima. U ovim krajevima, gdi se uvijek mnogo polagalo na šalu i smih, nije ni pripovitka u tome izostala, no se još naročito u tom smislu negovala, iako ne uvijek u visokim kvalitetima. Uopšte kod onih ljudi koji pripovitku još ni ne neguju, proizvoda ovo pripovidanje taki utisak kao živa pristava; tu je iluzija jača od stvarnosti. U ovim pripovitkama nalaze se sićanja na stara vremena, kada su još sva polja, šume i sav gorski vazduh, bili mirisavi od vila, vilenjaka i vazdušnih kraljeva. U ovim pripovitkama se nalazi sve i kad bi pripovidač pristao, završio, svi bi na mah odahnuli, kao da su se iz sna probudili. Nastajalo bi komentarisanje, ovog ili onog momenta, kao da se zaista desilo. Uopšte rečeno naši pripovidači i njihove pripovitke, proizvode kod slušaoca utisak dostojan njihove vridnosti. Nažalost ova vridnost ostaje neprimećena, a oni, koji u njoj uživaju, ne znaju za njenu naročitu važnost, njima je glavno da u njoj uživaju, i to je lipo. Kolika je vridnost, to znaju jedino oni, koji razumiju šta je ona za nas bila, šta je ona proizvela kod nas i nehotice. Ove pripovitke, i kad ne bi imale naročitih književnih vridnosti, imale bi i vridnost čuvara jezika i narodnosti našeg plemena, ali one ne zaostaju ni po svojim književnim vridnostima.

2.

Stvoriti jednu pismu, pripovitku ili dramu, ili dila ma koje književne vrste, nije laka stvar; moglo bi se reći vrlo teška, skoro nemoguća kad je u pitanju savršenost. Ovo važi kako za

pojedince tako i za njihove skupine, tako i za tvorce naših narodnih pripovidača. Nema sumnje da su i oni težili da daju najbolje, pa ipak im dila nisu bez zamirke. Ne ritko i u naj-lipšim narodnim pripovitkama nalazimo mista, koja bi i svaki najobičniji antologičar izbacio.

No ipak ne treba to uzeti za opšte mirilo, to su samo izuzeci. Uglavnom narodni pripovidač se uvijek drži na izvisnoj umetničkoj visini. On se uvijek trudi da da punu miru svoje književne sposobnosti. U većini slučajeva, on je dobar kompozitor, osića miru i dimenziju, ali shodno duhu bajki, na hiperboličan način, radi što jačeg umetničkog efekta. Ipak narodni pripovidač uvijek teži i mahom uspiva, da da jedan kompleks, jednu okruglu cilinu, gdi sve ima svoje određeno misto, svoje prirodne veličine, što mu katkada tako uspiva, da su to prava mala savršenstva. Početak, tok i svršetak, pripovitka ima na tako višt način udešen, da se tu ne osića nikada praznina.

Komponovanje bi, možda, bilo precizno i besprikorno, da tu postoji samo jedan tvorac, ali narodne pripovitke, kao proizvod i svojina cilog jednog plemena, cilih naroda, bile su podložne uticaju i tvoračkoj moći mnogih pojedinaca raznih ukusa i osića, što se naročito osića u rdavom komponovanju većih pripovidača. Ponikad se nalaze pripovitke sastavljene od komada dvi, pa i tri i više pripovidača, koje ne samo da karakterom odudaraju jedna od druge, nego su štaviše tako slabo i nevišto povezane, da stvaraju jedan prikid, jedan ponor u pripovidanju, koji slabe utisak. Ove pripovitke su žrtve nevištih pripovidača, koji su od nekoliko samostalnih dobrih pripovidača skrpili jednu rdavu. Istina, ovome se lako može doskočiti, ako se ove pripovitke doslidno razdile i kao zasebne kakve su sigurno i bile, zaokrugle.

Međutim, nije to isto tako i kod kazivanja pripovidača. Tu je pripovidač možda besprikoran, ako se ne gleda na jezične griške. On posiduje jednu mogućnost slobodnog i prirodnog iskazivanja, s kojom često višto prikriva i griške komponovanja. On posiduje jedan njemu naročit način prirodnog, neizvištačenog saopštavanja; on umi naročito da drži osnovnu misao uvijek prid očima. Ako se, pored toga, udaljuje i upliće u druge pojedinosti, on to čini s takom vištinom, da se neprime-tno i bez skokova vraća uvijek glavnoj liniji. U njegovom iska-

zivanju postoji već ustanovljen, karakterističan i stereotipan red za početak i svršetak, — koji je osoben za svakog pojedinog pripovidača. Naročito u prvom redu pripovidač pazi na svršetak, koji je obično duboko karakterističan. Ono rečeno o besprikornosti, ne smimo uzeti kao apsolutno, jer, iako je narodni pripovidač blizo nje, ipak ima pripovidača i pripovidača, i grišaka i izuzetaka. Stalnih, „opštih mista“ je tu dosta, katkada i mnogo, tako da su ona fatalna za utisak pripovitke, te pri ponavljanju istih često slušaoci gube interesovanje, čak ih to i nervira. Najčešći oblik izražavanja ovih mista je trostupna gradacija. Najobičnije junak priče je vitez sa zlatnim, srebrnim i bakarnim konjem i oružjem i isto takim odilom, koji se hrve i bori sa protivnikom: „on njega do kolina, onaj opet do pojasa, on njega do pojasa, onaj opet do vrata“. Ili je tu ćuprija bakarna, srebrna i zlatna itd.

Dijalog je čest i dolazi kao nika olakšica i promina u izražavanju. Često se i ne naznačuje ko govori, nego se samo navada dijalog, ali iz koga se ipak tačno vidi ko govori i kojoj ličnosti pripada, jer baš ovim dijalogima se nadopunjuje izostavljeni opis karaktera pojedinih ličnosti. Dijalogom se često i neobično višto ekonomiše; n. pr.: kod dolaska i sastanka nikih ličnosti, umisto da se to nadugačko i naširoko opisuje, to se iznosi ukratko sa dijalogom: „Faljen Isus!“ — „Amin uvik!“ Ili pri iznašanju pridašnjih događaja: „Kaka ti je nevolja?“ „Taka i taka“, je odgovor i s tim malim dijalogom je zaštedeno jedno ošire izlaganje. Dijalog je uopšte čest u narodnim pripovitkama i kada je, a obično jeste, umisno namišten. on čini lip i jak utisak i daje svežiji i življi oblik pripovidanju.

Nije ridak ni monolog, kojim nam junaci obično daju objašnjenje svojih postupaka i namira. Često monolog dolazi kao jedan usklik, kao krik unutrašnjosti junakove, a taj krik je obično izazvan jakim spoljašnjim uticajem. Uopšte izlaganje narodnog pripovidača je prosto, prirodno, ali ono nije i bez finoće osićaja i jake sadržine. Iskazivanje pripovidača je blizo savršenstvu, samo je šteta to što se u tom savršenstvu ne ovičkavaju ove pripovitke, no nam dolaze u ruke, najviše kao dila, tek po čuvenju napisana, a ne na licu mista zabilježena. Ove pripovitke onda, napisane od ljudi knjiški obrazovanih, koji već gube prirodnu prostotu seljaka, dosta gube i same onu prirodnu lipu prostotu i nepogridnost.

Jedan od pokretača, faktor bez kojeg pripovitka ne može viditi dana, jeste mašta, koja je u našim pripovitkama dosta bogato zastupljena, katkada čak u grandioznim razmirama. Nije to ritkost da ona odlazi tako daleko, da je tako jako potencirana, da cila pripovitka prilazi u zamašno lupetanje maštinih krila, tako da se skoro i mira i kompozicija gube u beskrajnim varijacijama šarovitih, jedno do drugih povezanih slika. Time još nije rečeno, da je mašta tu zloupotrijebljena i da je svojom jačinom potisla ostale elemente umetničkog stvaranja, nego je samo dat izuzetan primer, da bi se vidila potentnost mašte umetnikove. Ona istina prilazi katkada u skrajnosti, spaja nebo i podmorsko dno, stvara slike i kontraste beskrajno odudarajuće, ali sve to zato, da bi bili ostvareni efekti titanske veličine. Ova gigantska ogromnost u malom i velikom, redanje skrajnosti i šarovitosti, sve je to zasnovano na želji što boljeg i jačeg izražaja osnovnog cilja, što se i postizava kada umetniku pored toga ne nedostaje moć komponovanja, ukus i moć odabiranja. Smiša, šarenilo boja i pristava ide po svim skalama, od istočnjačkog šarenila i nabacanosti, pa do idealnog sklada. Sklop boja, kompozicija slika i prilstava je tako jaka, da ih čovik naprosto vidi, osića. Sunca, miseci, biserne zvizde i zlatna polja, sa kumašnim šumama vazдушnim drumovima i bisernim potocima, nalaze se na svakom koraku.

Kontrasti su podvučeni sa jednom naročitom notom: najmladi, najludi sin, nojgori konj, najmanji čovik, postignu najveće stvari. Junaci, konji, životinje i čudovišta su uopšte u čudnim i fantastičnim bojama mašte odiveni. Nisu tu ritki najčudnovatiji ljudi bez glave i od samih igala, od slame ili bez nogu i ruku i to sa naročitim čudnim osobinama, koje im daju čudno obiližje. Nije mašta izostala ni u arhitekturnom stvaranju narodnog pripovidača. Njegova zamisao je poletila daleko više od stvarnosti, od skromnih kućeraka i zemunica u kojima je živio. On zida, on stvara na zemlji, pod zemljom, u vodi i vazduhu i to ne obične kule i gradove, ne obične stvorove, nego je to sve široko fantastično, lipo ili ružno prema potrebi. Njegova imaginacija je vatreno radila. Duvvari od zlata, dragog kamenja i bisera, sa tri-četiri sunca, razne čudnovate ćuprije, kola što sama trče, vrtovi i dvorovi sa najčudnovatijim biljem i cvićem, čokoti što za jednu noć rode i to po devet akova, zidovi od gromovih strilica, kajsije što zvone ko bron-

zana — sve je to odjek neobično široke moći umetnikove imaginacije u smislu arhitekturekog i drugog stvaranja. Ne samo lipih stvari, ima tu i ružnih dvorova i ćuprija od samih metala, jajećih lupinja, vražijih rogova i zmija, ali baš ova obostranost, ovo stvaranje lipih i ružnih kontura, svidoe nam i o osićanju kolorita.

Narodni pripovidač, kao što je znao stvoriti najfantastičnije građevine i živa bića, sa istom jačinom je stvorio i odgovarajuću sridinu, odgovarajući kolorit. Boje su katkada komponovane u najvećoj šarolikosti, ali ipak u skladnom registrovanju, katkada su neobično proste i jednostavne, ali ih tada baš ta jednostavnost podvlači i daje im neobičnu snagu. Bile one komponovane makako, glavno je jedno, da su one skoro uvijek prikladne sridini, kojoj su naminjene i neobično izražajne. Često se momenti po drugom i ne osićaju, no po boji, po mirisu sridine, zadahu okoline i prirode, koju je umetnik stvorio, da bi izrazio stanje i osićanje junakovo.

Narodni pripovidač je slikar. To njegovo slikanje je naročito bogato i puno harmonije i ukusa, ali u većini slučajeva ovo bogatstvo se odnosi na mista, dok u slikanju i opisivanju junaka narodni pripovidač je bio škrtiji. Bio je tvrđi, ali ne zbog štednje njegovog blaga, no potrebe radi: gdi je bilo umisnije, on je dao samo po koju crtu, ali ta crta je onda bila jača i izrazitija no sama slika. Obično tu nikada nije data potpuna slika, nego se samo poništo nabaci, a to draži, čini ljubopitljivim; i onda u toku daljeg pripovidanja se saznaju pojedinosti iz samih događaja. Opis ovih ličnosti se obično svodi na minimum, samo po jedna crta u kojoj je sve, kao, recimo, u opisu junaka, „bio je velik, jak, plećat“, u opisu odila najobičnije je samo: „baci torbu priko ramena“ i sve ostalo se saznaje, ako se saznaje! Kod junaka više se polaže na opis unutrašnjih momenata dok se kod ostalih elemenata, koji učestuju samo kao pozadina, polaže naročita pažnja na opis, jer često iz njega saznajemo za karakter junaka.

(Nastaviće se).

Balint Vujkov

L I S T O V I

Novi bunjevačko-šokački list u Somboru „Danica“ — Prvog februara godine 1934 izašao je prvi broj novog i jedinog nediljnog bunjevačko-šokačkog lista, pod imenom „Danica“. Ovaj nediljnik izlazi u Somboru ali on treba da je glasilo Bunjevaca i Šokaca: ne samo u Somboru, nego u čitavoj našoj domovini. „Danica“ je pogodila pravilan put, ne veže se za politikane, niti druge interesente kratkog vika, nego će služiti interesima bunjevačko-šokačkog plemena; kako se to vidi već iz prvog broja. „Danica“ je još bolje pogodila pravi put, kada je uzela jezik, naričje kojim govore naši Bunjevci i Šokci: našu drevnu, didovinsku, lipu i milozvučnu ikavštinu. Narodu piši jezikom, koji on razumi, koji mu je u krvi, koji mu spada u nacionalni ponos.

Svaki svistan Bunjevac i Šokac treba da uzima ovaj list, koji mu i opet svidioči, da je naš jezik lip, da je s njim vridno pisati i da se više ne stidimo što smo Bunjevci i Šokci. Ovaj list i opet pokazuje da smo sposobni samostalno stvarati. List je rodoljubiv, svi Bunjevci i Šokci treba da su rodoljubivi.

Sa naše strane želimo uspih bratskom listu i radujemo se što sad mismo više sami sa našom lipom ikavštinom.

Pritplata je god. 52 din., polgod. 26 din., četvrtgod. 13 din. Ista se ima slati na adresu: Uredništvo „Danice“ Sombor, Pariska ulica broj 7.
Pojedini broj 1 din., izlazi svakog četvrtka. Dr. M. K.

N O V O S T I

Prvi „Razgovor“ u Matici subotičkoj. — Dana 14 I 1934 god. održano je prosvitno veče pod nazivom „Razgovor“ u prostorijama Matice subotičke. Glavni predavač je bio g. Blaško Rajić, koji je govorio o Antunovićevom dilu „Bog s čovikom na zemlji“. G. Rajić je ili zamislio da ne govori obrazovanoj publici ili je pak zaboravio to, da o književnom dilu govori kao književni kritičar, estetičar. Govorio je bez ikake srede-nosti, često kidajući rečenice i misleći se kako će se izraziti: to možda zato što je i sam uvidio da bi mnogo bolje bilo da je govorio ikavštinom, da mu se ne bi desilo to, da je rekao „ovo dilo“, „ovo djelo“, „ovo dole“, „ovo delo“. Možda je bio prisiljen da se misli i zato, da bi uvijek rekao „mi Bunjevci i Šokci“ a ne kao što je jedared zagrizao „mi Hr...“ i odmah doskočio „Bunjevci i Šokci“. Da, naglasio je g. Ivan Vojnić-Tunić, da u ovim prosvitnim večerima neće biti govora o „pridiljenju“ ni „nacionalnom“ pitanju Bunjevaca, niti će biti politike, ali ko je posmatrao manire, uvidio je odmah da tu nedostaje iskrenosti. „Neven“ je najbolje izveo svoj program, a zašto na kraju nije smio otblivati: „zdravo Devo, kraljice Hrvata“, kako je to stajalo u programu, nego je naglo u jednom glasu otblivaha babinska himna. Bilo je tu ljudi, koje su doduše pozvali,

ali sa nadom da neće doći, a oni ipak dodoše — i zbog tog se ova tačka naglo izmijenila.

Gospodin Ivan Vojnić-Tunić je dalje naglasio, da će ove večeri imati čisto „vjerski“ karakter. A ne znači to opet ono bolno pitanje „opridiljenja“, kada znamo to da nam je viroučitelj gosp. Ante Vojnić-Tunić kroz sve godine srednje škole govorio: „Ne marim govoriti na drugim časovima kako hoćete, na vjeronauci govorite hrvatski“. A mi bismo vrlo rado govorili bunjevački i pivali: „Zdravo divice kraljice Bunjevaca“...

Jest, iz ovog prosvitnog večera je nedostajala iskrenost. Zašto, u programu nije bilo navedno otkrivanje Antunovićeve slike, kada je najsvitlija tačka tog večera, kada je to veče kao okvir ovome i priređeno i kada je to veče bilo „spomen-slava Antunoviću“.

Očekujemo da će idući „Razgovor“ proteći u znaku iskrene bunjevačke prosvite i u znaku ozbiljne prosvite. Nadamo se, da će naši stariji uviditi, da se ta bolna pitanja „opridiljenja“ moraju izbrisati, a ne samo nevišto prikriti, i da će i oni poći putem ozbiljne prosvite natrag svom narodu — Bunjevcima.

Neobično simpatičan je bio mališan, koji je recitovao „Molitvu Bunjevaca“. Ovaki treba da su bili svi — iskreni kao dica. On je čak odlično i recitovao, tako da bi od njega mogao tu vištinu učiti g. Ante Šokčić medicinar. G. Ante Šokčić nam je „kazivao“ podužu pismu čiji naslov znamo iz programa, a sadržinu iz štampanog izvornika. On je prvo zamucuo, nogom zalupao po katedri, zatim odmeljao retke. Išlo je bez boje i tona, kao kontriranje starog nagluvog tamburaša, i baš je to bilo niko „kazivanje“.

Gospodin Ivan Vojnić-Tunić je tražio od publike da bude subjektivna, kad je rekao: „Kako je tako je, naše je“. Naprotiv, omladina traži da publika bude objektivna.

Zbog tog objektivizma iznašamo ovako ovu istinu, nikako sa namjrom da ma koga uvridimo ili potcinimo. Ovo veče je utoliko lipo što se tu skupio broj slušalaca, kaki već odavno na ovakim pridavanjima među Bunjevcima i bunjevačkim Hrvatima nije. Ivan T-i.

O C I N E

Zora I. Topalović: Na vetru vremena. Beograd 1933. — Ime gđe Zore I. Topalović nije nepoznato čitaocima „Bunjevačkog Kola“. Ona je i u našem listu objavila nekoliko pisama, a prošle godine je oštampala zbirku pod gornjim naslovom. Zora I. Topalović je pisnikinja, čije pisme mnogo više znače u skupu, mnogo jače se tu oertava cna, no u pojedinih.

Zanimljivo je, da ćemo tu skoro uzalud tražiti ljubavnu liriku. Nje kad ima, ona je isprikidana, puna strastima izmršenih živaca kao krat-

ki a neobično oštri nalet orkana. Ona tek tek zasiče. Inače se u ovoj zbirci oertava najjače socijalno. Pisnikinja je jedinstveni, vrlo fini osi-ćajni aparat, koji u isti čas prima osićanja sa svih strana, najviše socijalnog bitisanja. Kao i svud i tu je isprikidana, kao da se je ta navala osićanja izvrgavala u stihove onako kako je stizala u dušu: čista, negledosano, ni formirana usiljenošću. Ipak to socijalno nosi u sebi naročiti žig. Mnogi kritici danas gledaju na socijalnu poeziju sa ironičnom rezervom (skoro uvik usiljenim) silom negirajući da je danas vik socijalnog, i da ovo iz života lije priko duše pisnikove u stihove, a ne iz razmetanja. Istina, ova poezija često služi klasi — ima tendencije, a šta nema tendencije? Pisme Zora I. Topalović nemaju ni te „tendencije“ i baš u tome je naročitost. One nisu nikle iz korena klasnog interesa, no iz primljine osićajne duše: nemaju u sebi onog bunta, poziva na borbu, one su više jedno očajno bolno pitanje... „svemu što je bilo?!“... Ona samo vidi mrak, teški kraj, podlost, tu najernju stranu ljudske duše. Boji se te podlosti, ona je natirava da često bude misaona u svojim stihovima, ali isprikidanosti se ni ovde ne oslobađa. Ko ima onako nadražljiv osićajni splet, taj treba da je među genijima, da bi mogao biti i sredeno misaon. Pisnikinja se ne može oteti od zvuka socijalnog mrvljenja, njena lirika vrlo ritko pripada njoj samoj, i to stvara pomalo jednoličnost, težinu kroz zbirku kada se uzme na dušak. Nedostaje joj u toj zamršenosti one blage ženske šapatne neposridnosti. Svega u jednoj pisci, gdi vlada duboki bol za majkom, gdi duša ne prima tuđe jade, no svoje daje, samo tu je jaka neposridnost, tiha ženskost dubokog bola. Ona i kad posvećuje piscu kojoj prijateljici i onda iz prikrajka čuje onaj ropac mase i raduje se što ga u krilu ovih prijateljica zaboravlja.

Pokatkad ima tu romantičnih krvavih smrtnih idila, kako bi ih mogli nazvati, i naivnosti — ali, da li u ovoj vrevi ne postoji zaista tih tužnih romantičnosti, a lirik da li treba da bude što, no naivan?

Uopšte uzevši ova zbirka daje skup pisama naročitih po svom socijalnom tenu, zatim se tu najviše osića jedna nervozna neodredenost prid očekivanim krajem, kao da je obrnut zov krvi, i jedno ignušanje nad društvenom pokvarenošću. Forma nije uvik besprikorna, pokatkad, zapne, lomi se ritam, pokatkad se slikovanje ponavlja, ali ima i izvanrednih kao prirodno sraslih slikova. Ima mesta na kojima se razvučenost teško rasplinula i drznula skoro u ponavljanje. Oprema svidoci o finom ukusu.

P. P.

„Pupoljci“ — lirske pjesme. Malena knjiga, koja je nedavno ugledala svetlost dana. Izdala su je trojica mladih bunjevaca. Gledajući sa opšteg gledišta zaista moram pozdraviti ovu trojicu budući bunjevačkih pisnika i zažebiti im mnogo sriće u njihovom daljnjem radu.

Na prvim stranicama „Pupoljaka“ nalaze se pjesme mladoga g. Blaška H. Vojnića. Kao i svaki početnik tako je i naš g. Vojnić u svojim prvim pupoljcima mnogo zašao u okrilje trubadura. Ali dok su oni veličali „kosu“, „oči“, dotle naš pisnik ima druge chožavajuće dilove tila i suviše mnogo zalazi u divne „parkove“. Na pr. Stobom u parku (Jelisaveti)

U ljetnom parku drhću ti grudi
 drhću od jedrine,
 pa onda: Ljubavi moja (J. Rakić)
 Disanjem Tvojih djevojačkih grudi
 dugo ću vrijeme da gubim!
 Pa: Vizija
 s pogled okolo baca
 i raskriva mladane grudi.

To je vrlo lipo, ako je g. Vojnić idealista, no to ne znači da on mora kovati pisme u „sevdalinke“, a uz to pivati o takoj banalnoj ljubavi. Jer kao ove tri, a naročito „Ljubavi moja“ često još četvrtoškolci gimnazije šiparicama u stihove nižu! Nadamo se da će g. Vojnić i sam uviditi da ovolika naminjivanja divojkama neće ga podići do pravog pisnika, koliko bi ga podigle pisme pisane u krugu: „Molitve za rodni kraj!“ Dakle g. Vojniću, manje imena i ženskih nadarenosti, pa ćete doživiti i Vi dan, vrhunac slave svoje!

Prevrćući listove ove knjižice naići ćemo na umotvorine g. Franje Bašića. Kada bi g. Bašić ostavio sada pisme u stranu pa ih svršivši srednjoškolske nauke, pročitao još jedanput, on bi ih i sam osim nekoliko — bacio u koš!

Njegove pisme su tako plitke, tako bezizrazne, da još po mom mišljenju nisu za obilodanjenje! Moglo bi se s potpunim pravom reći da osim njegovog „Prosjaka“ ne može se ni jedna pohvaliti. Dakle g. Bašiću svršiti školu i popraviti svoje prve „pupoljke“, pa ćete i sami viditi da ste prirano otpočeli!

Dočim treći pisnik, koji je čak kao pravi Bunjevac upotrebio ikavštinu za svoje stihove, ostupa sasvim od svojih kolega. — Njegove pisme imaju zaista malo dubljih osjećanja, malo jačih momenata. Ali bi i njemu savitovao, da kad bi malo g. Bećarović više polagao računa o sredenosti svojih stihova, da bi naišao na mnogo bolje simpatije i postigao mnogo bolji uspeh. Dakle g. Bećaroviću čovik je lip, ako mu je ne samo duša plemenita, nego ako mu je i tilo t. j. njegova spolnašnost prikladna!

Ove ocine su samo mlaka voda, koja sapira ono što bez nje nikad čisto ne bi bilo. Ne treba mladi ljudi kloniti, nego ponosno dići glavu i raditi, te ono čega nema dati! Želim Vam puno sriće i da vam „pupoljci“ jedamput ugledaju svit — al rascvitani!

S. B.

BUNJEVCI I ŠOKCI ŠIRITE VAŠU ŠTAMPU!!!
